

تأسیس دارالمعلمات (دانش سرای دختران) و تحصیلات بانوان

پدیدآورده (ها) : یزدانی، مرضیه

کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: گنجینه اسناد :: پاییز و زمستان 1378 - شماره 35 و 36
از 47 تا 81

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/92255>

دانلود شده توسط : سارا سلطانی

تاریخ دانلود : 13/08/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

تأسیس دارالمعلمات (دانش سرای دختران) و تحصیلات بانوان

مرضیه یزدانی

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

قانون آداری وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه را تصویب کرد، و رسیدگی به امور تمام مدارس و تعلیمات مملکت را به این وزارتخانه سپرد ... تا این که در قانون اساسی معارف، در سال ۱۳۲۹ ق.، تعلیمات ابتدایی برای تمام ایرانیان اجباری گردید.^(۱) تأسیس مدارس به سبک نوین علاوه بر تغییر در سطح کیفی آموزش به لحاظ کمی نیز به افزایش محصلین پسر کمک کرد. اگرچه پس از انقلاب مشروطیت تغییر عمده‌ای در حقوق اجتماعی زنان پدید نیامد. لیکن به علت نفوذ افکار تجددخواهی، و شیوع تفکر آموزش برای رفع نواقص، اندیشه تأسیس مدارس دخترانه قوت گرفت. بسیاری از نشریات آن دوره نظیر صوراسرافیل، عدالت و ... از این گرایش زنان به دانش و بیداری حمایت کردند و در تاثیر فواید آن مطلب نوشتند. همانا طبق در کتاب خود، کارنامه فرهنگی فرنگی در ایران، به شرح رویکرد زنان عصر مشروطه در نوآوری و فعالیتهای علمی و فرهنگی پرداخته است. وی تشکیل انجمن نسوان را در ۱۳۲۵/م ۱۹۰۷ ق برای بهبود شرایط اخلاقی و مادی زنان دانسته که از این طریق به مدارس نوین راه یافتند و خود به برپایی مدارس دست زدند، و در نشریات مهم مشروطه دست به قلم شدند^(۲). وی همچنین نوشته‌های زنان این دوره را، چه در برخورد با فرنگ و چه با جامعه ایران، بیشتر دارای جنبه فرهنگی

پس از جنبش مشروطیت رویکرد به تعلیم و تربیت نوین، در چارچوب رفع عقب‌ماندگی فرهنگی کشور، مورد توجه بیشتری در مجلس و در بین روشن‌اندیشان، و اصلاح‌طلبان قرار گرفت. با این توجه ویژه، مسأله «معارف» از انحصار طبقات خاص اجتماع خارج شده و گونه‌ای همگانی یافت. اندک نبودند، کسانی همچون میرزا حسن رشیدی و حاج میرزا یحیی دولت‌آبادی و ... که بهترین راه برای برون رفت از بن بستهای فرهنگی و اجتماعی را در ایجاد و گسترش مدارس نوین می‌دانستند.

پیشینه ایجاد مدارس نوین به پیش از مشروطه باز می‌گردد. در واقع تأسیس مدارس اقلیتهای مذهبی مانند «لازاریست‌ها»، «سن‌لویی» و ... نمونه مناسبی برای الگوگزینی پیشروان جدید آموزش و پرورش در ایران به حساب می‌آید. همچنین آشنا شدن جوانان ایرانی با تحصیلات اروپایی و بازگشت دسته‌های محصلان اعزامی به خارج از کشور این جریان را شدت بخشید.

از دیگر سو، توجه ویژه دولتهای پس از مشروطه و تخصیص بودجه کشور برای تعلیم و تربیت نوین، رفته رفته شکل مکتب‌خانه‌ای تحصیلات را کم رنگ نمود. در ۲۷ شعبان ۱۳۲۸ ق. مجلس شورای ملی،

می‌داند نه سیاسی و این چنین می‌نویسد: «... حق را باید گفت، زنان کمتر از مردان به شعارهای روزمره توجه داشتند و نقدها و شکایت‌هایشان را تا جایی که میزان دانش‌شان راه داد با اندکی کندوکاو و جستار در زمینه شرایط و وضع نابسامان خودشان آمیختند. به عبارت دیگر بیشتر آبخشور در ماندگی خود را جویا شدند و به ناگزیر نابسامانیهای خود را با پیشرفتهای دیگران سنجیدند و دریغ خوردند...»^(۳).

ماهانم عالم نسوان که به همت یکی از زنان نواندیش، نوابه خانم صفوی تأسیس شده بود، در بیان علل تأسیس مدارس دخترانه می‌نویسد: در سنه ۱۳۱۶ ق. حاج میرزا یحیی دولت‌آبادی کتاب علی را مختص تدریس در مدارس ابتدایی پسران تالیف نمود. به دنبال این قضایا، که مربوط به تحصیل پسران می‌شد، دختران نیز خواهان داشتن تحصیلات بودند. بالاخره در تعقیب مذاکرات کتبی و شفاهی در همان سال یک مدرسه دخترانه دو کلاسه در یک گوشه تهران که بالنسبه فساد اخلاق کمتری داشت، دایر شد. ولی طولی نکشید که آن مدرسه بسته و اساسش نابود گردید. وی در جای دیگر تأکید می‌نماید: تا سنه ۱۳۱۸ ق. هیچ مدرسه دخترانه تحت مدیریت خانه‌های ایرانی نداشتیم. اما در این سال چند مدرسه ابتدایی، به مدیریت خانم‌های ایرانی، دایر شد.^(۴) از جمله آنها می‌توان به این مدارس اشاره نمود:

پرورش با مدیریت «طوبی رشديه» (۱۳۲۱ ق / ۱۹۰۳)، ناموس در خیابان شاهپور به همت «طوبی رشديه آموزده» (۱۳۲۶ ق / ۱۹۰۸)، عفاف در سه راه عودلاجان (۱۳۲۷ ق / ۱۹۰۹)، تربیت در چهارسو چوبی دروازه قزوین، حجاب در گذر مقبر، مدرسه صدوقی (۱۳۲۹ ق / ۱۹۱۰) و شمس المدارس، خیرات الحسان و ام المدارس (۱۳۲۶ ق / ۱۹۰۸).^(۵)

اگرچه این مدارس، در جای خود رهیافتی برای تحصیل نسوان تلقی می‌شد. لیکن این تعداد، تمامی دختران مشتاق به تحصیل در کشور را پوشش نمی‌داد، و دولت نیز محلی از بودجه‌های سالیانه را برای تأسیس مدارس دخترانه اختصاص نداده بود. تا در سال ۱۳۳۵ ق. که دولت صدی دوبر مالیات‌ها افزود، این اضافه مالیات باز هم مختص بودجه تأسیس ۶ مدرسه دولتی مجانی پسرانه بود و مدارس دخترانه تأسیس نشد. روزنامه زبان زنان در طی مقالات سخت به دولت چنین اعتراض کرد: «... چرا دولت حق دختران را ادا نمی‌کند. اگر بر حسب قانون اسلام وارثی هم رفتار کنند از شش مدرسه دولتی ۴ حق پسر و ۲ برای دختران باید تخصیص داده شود...»^(۶). در تعقیب این مذاکرات دولت اجازه افتتاح یک مدرسه دخترانه، علاوه بر آن شش مدرسه پسرانه را داد.

به این ترتیب در سال ۱۲۹۷ ش. برای اولین بار، در وزارت معارف، اداره تعلیمات نسوان تأسیس شد و در پی آن در ذی‌حجه ۱۳۳۸ ق / ۱۲۹۹ ش عالم نسوان آمار مدارس دخترانه را در دارالخلافه تهران ۵۳ و جمع شاگردان آن را ۳۹۱۷ نفر نوشت.^(۷)

استقبال زنان از تحصیلات و رشد کمی مدارس به سبک جدید، به طور قطع «معلم» و آموزش‌دهندگانی بر اساس علوم جدید می‌طلبید. مشکل کمبود «معلم» تنها در مدارس دختران احساس نمی‌شد بلکه حییب... آموزگار بر حسب یک برآورد آماری در کتاب خود، اصلاحات اجتماعی، جمع معلمان کشور را حتی در سال ۱۳۰۷ ش. ۳۶۰ نفر تخمین زده است. در حالی که تعداد مورد نیاز معلم بر حسب هر ۳۰ شاگرد، ۵۰۰۰ نفر حساب شده بود.^(۸) وی مشکل اصلی این زمان را در تحصیلکردگان دارالفنون و فرنگ‌رفته‌هایی می‌دانست که به جای معلمی در مدارس جذب کارهای اداری شده بودند. وزارت معارف از سال ۱۳۲۹ ق / ۱۲۹۰ ش.^(۹) برای رفع این مشکل هر ساله عده‌ای را صرفاً برای تحصیل در رشته معلمی به فرانسه اعزام می‌کرد، لیکن این عده نیز جوابگوی مدارس در سراسر کشور نبودند. آموزگار در ادامه تحلیل خود ضمن برشمردن عیوب کار وزارت معارف در این مورد، اضافه می‌کند: «... اگرچه عده‌ای را به اروپا برای تعلیم فن معلمی فرستادند و یا دارالمعلمین تأسیس کردند، اما وزرای بعد به حکم رقابت یا حسادت نتیجه‌ای از تأسیسات سابقین نگرفته، سهل است، طوری رفتار کردند که قهراً اقدامات سابقین بی نتیجه ماند...»^(۱۰).

ضرورت تأمین معلمان در کشور و تعداد روزافزون مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه، ایجاد مرکزی در داخل کشور را برای تربیت معلم بیش از پیش پدیدار نمود. در اواخر سال ۱۲۹۷ ش.، درست چهار ماه قبل از پایان جنگ اول جهانی، دارالمعلمین در ایران زیر نظر ابوالحسن خان فروغی به پرورش آموزگار پرداخت.^(۱۱)

به همان ترتیب که هنوز اوضاع اجتماعی و اعتقادی عامه مردم، درس خواندن دختران را در مدارس جدید با اشکال روبرو می‌ساخت. همانگونه نیز پذیرش معلمان مرد را در مدارس دخترانه پسندیده نمی‌دانست. درک صحیح این فرهنگ به همراه پیشینه یاد شده از توجه به دانش در میان بانوان و تقیصه کمبود معلم زن در جامعه، شرایط تأسیس دارالمعلمیات را در همان زمان فراهم آورد. این مهم در مرداد ۱۲۹۷ / ۱۳۳۷ ق. در زمان نخست‌وزیری و ثوق‌الدوله که میرزا احمدخان پدر (نصیرالدوله) وزیر معارف بود، اتفاق افتاد. این بار از یک درصد حقوق کارمندان دولت و درآمد مالکین دهات، مدارس دخترانه بیشتری تأسیس شد و همچنین بودجه تأسیس مدرسه دارالمعلمیات برای تربیت معلمان مدارس دخترانه تأمین گردید.^(۱۲)

پایه و اساس دارالمعلمیات در ابتدا مدرسه‌ای فرانسوی به نام «فرانکو پسران» بود که در سال (۱۲۸۷ ش / ۱۹۰۸) به وسیله مسیو «یوسف ریشارخان» (مؤدب‌الملک) تأسیس شد.^(۱۳) به هر حال تأسیس مدارس خارجی، به‌ویژه برای دختران، به عنوان عامل محرکه‌ای در گسترش فرهنگ بسیار موثر بود و مهمتر آن که جامعه ایران را به لزوم تأسیس مدارس دخترانه و اهمیت آن در جامعه آشنا ساخت. در این مدارس

محصلان دارای تصدیق نامه ابتدایی می توانستند به دوره متوسطه راه یابند. تأسیس «دارالمعلمات» نیز با مدیریت «یوسف ریشارخان» فرانسوی انجام گرفت، و با همان سبک و سیاق مدرسه «فرانکو پرسیان» معلمین مسن و با تجربه‌ای در این مدرسه مشغول به تدریس شدند. براساس اسناد، عایدی مدرسه دارالمعلمات در سالهای ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ ش. هم به صورت شهریه از شاگردهای غیردولتی و هم از طریق وزارت معارف، به اسم «مدرسه فرانکو پرسیان»، تأمین می شد. (۱۴) این استاد علاوه بر تعیین بودجه و عایدی مدرسه دارالمعلمات، تعداد و اسامی معلمین و میزان حقوق ماهانه آنها را از فاصله برج سنبله (شهریور) قوی نیل ۱۲۹۸ تا برج اسد (مرداد) پیچی نیل ۱۲۹۹ یعنی به مدت یکسال ثبت کرده است. بر این اساس تعداد معلمین و معلمات به همراه مدیر و ناظمه مدرسه ۱۶ نفر نوشته شده است. دروس تدریس شده و معلمین آن عبارت بودند از:

معلمه‌های زبان فرانسه: مادام ولر، مادام استلا و ژوزفین؛ معلم ریاضی: میرزا اسدالله خان و صدیقه نجم آبادی (شیردل)؛ معلم و معلمه فیزیک و شیمی: دکتر محمودخان شیمی و بتول خانم ف؛ معلم و معلمه فارسی و عربی: آقای فاضل خراسانی و خانم خانمهای دانشور و مریم خانم برافروخته. معلم مشاقتی: میرزا غلامرضاخان خوشنویس؛ معلم پداگوژی: فقیه‌الملک؛ معلمه تاریخ و حفظ‌الصحه: نصرت‌الملوک گل سرخی؛ معلمه نقاشی و نقشه‌کشی: فرح‌الزمان کاوسی و معلمه خیاطی: بتول ف (معلمه فیزیک و شیمی)، مدیر مدرسه: مؤدب‌الملک و ناظمه: مادام ولر. (۱۵)

سند با ارزش دیگری از «دستور تعلیمات متوسطه نسوان به ضمیمه تعلیمات اختصاصی دارالمعلمات» در خزانه سازمان اسناد ملی ایران موجود است که به ذکر نکات جزئی و تک به تک دروس مورد تدریس پرداخته است. به عنوان مثال یکی از مهم‌ترین دروس که به آن توجه زیادی می شد «پداگوژی» بود که در دو قسمت «اخلاق» برای سالهای اول تا سوم و «پداگوژی یا تعلیم و تربیت» برای سالهای چهارم و پنجم در نظر گرفته شده بود. پدروالملوک بامداد در کتاب خود می نویسد: اصول تعلیم و تربیت را خود مؤدب‌الملک درس می داد. لیکن اسناد سالهای ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ شمسی از فقیه‌الملک به عنوان معلم پداگوژی نام برده‌اند. با احتمال قریب به یقین قبل از فقیه‌الملک درس پداگوژی را مؤدب‌الملک می آموخته و آموزگاران دبستانهای دهگانه هم هفته‌ای یکبار در دارالمعلمات حاضر شده، در کلاس مخصوص تعلیم و تربیت شرکت می کردند. (۱۶) در سند شماره ۲۱ جزئیات تدریس این درس و دیگر مواد درسی آورده شده است. توجه به عنوانهای درسی و مطالب آن، کیفیت تعلیمات و سطح سواد دانش‌آموختگان آن روزگار را روشن می سازد. برای نمونه در چگونگی تدریس درس «پداگوژی» چنین آمده است:

«... سال چهارم: معرفت‌النفس از نظر تعلیم و تربیت
۱- تأثیر ساختمان بدن در اعمال دماغ - تأثیر محیط در وجدان فردی - تأثیر تربیت
۲- پرورش قوه حافظه - اقسام حافظه - اثر فراموشی - تصورات - قواعد تربیتی راجع به پرورش قوه حافظه.
۳- عمل قوه متخیله - اختراع علمی - ابداع شعری و صنعتی و ...
سال پنجم: اخلاقی حرفه
۱- تربیت حرفه
۲- معلمه باید خود را در تمام عمر تربیت نماید - وجدان حرفه.
۳- تکالیف نسبت به شاگردان - عدالت و خوبی - روابط مابین همکاران و مدیر وزارتخانه و ... (۱۷)»

تدقیق بیشتر در این سند، دوره تحصیل معلمات را پنج سال مشخص

می کند که در سالهای اول تا سوم دروس مقطع متوسطه و در سالهای چهارم پنجم اصول تعلیم و تربیت را فرا می گرفتند. علی اصغر حکمت نیز در بیان شیوه تحصیل در دارالمعلمات می نویسد: دوره سه ساله اول دارالمعلمات به دو قسمت تقسیم می شد. قسمت اول سه سال متوسطه که مطابق برنامه مدارس متوسطه انات تدریس می شد و شرط ورود به آن داشتن تحصیلات ابتدایی بود. قسمت دوم، دو سال بود و در آنجا شاگردان را برای معلمی حاضر می نمودند. شرط ورود در این قسمت نیز داشتن تصدیقنامه سه ساله متوسطه بود. و پس از انجام امتحانات و اتمام دوره حاضر، دختران دانش آموخته موفق به اخذ دیپلم می شدند. (۱۸) همچنین لازم به ذکر است که تا سال ۱۳۰۴ ش. که هنوز مدرسه متوسطه شش ساله برای دختران تأسیس نشده بود، فارغ‌التحصیلان مدرسه دارالمعلمات دروس مربوط به دوره ابتدایی را در همان مدرسه تدریس می کردند. (۱۹)

در سال ۱۳۰۳ ش. سیدمحمد حجت مدیر سابق مدرسه «سلطانی» بعد از منحل شدن مدرسه مذکور به سمت ریاست مدرسه دارالمعلمات نایل شد. اسناد موجود در ارتباط با این موضوع تنها در مورد پرداخت کسری حقوق مشارالیه از ۲۵ میزان (مهر) تنگوزنیل ۱۳۰۲ تا برج حوت (اسفند) سیچقان‌نیل ۱۳۰۳ است. (۲۰) مطالعه این اسناد مشخص می سازد که در مدت مدیریت وی کماکان برنامه درسی زمان مؤدب‌الملک اجرا می شد، حتی، به علت ضعف مدیریت، تعدادی از معلمه‌ها استعفا کرده و یا از کسری بی علت حقوق خود اعتراض داشتند. (۲۱)

در واقع از آنچه که تا اینجا به عنوان پروگرام و برنامه تدریس در مدرسه دارالمعلمات یاد شد، لزوماً معنای پیشبرد و اجرای بی کم و کاست آن را در بین همه دانش‌آموزان در برداشت. از آنجا که این سطح تعلیم و تربیت معلم برای اولین بار در ایران اجرا می شد، مسلماً با مشکلاتی همراه بود. فقدان یک مدیر مجرب و یا انتخاب نامناسب معلم در تدریس یک درس و حجم زیاد دروس به راحتی می توانست در روند کار مدرسه، رکود

دارالمعلمت بودند. (۲۶)

از طرف دیگر برای رفع نقایص و آگاهی از وضعیت مدارس، اداره تفتیش (بازرسی) دایر شد که به صورت ماهانه یا پانزده روزه برای وزارت معارف گزارشی از وضعیت مدارس می فرستاد. عملکرد اداره تفتیش را از فحوی اسناد مربوط به دارالمعلمت در سال ۱۳۰۸ می توان این چنین پی گرفت:

کنترل ورقه غیبت ماهانه اعضای مدارس در طول یکسال تحصیلی، نظارت در وضعیت بودجه و شهریه ثبت نام محصلین و تامین وسایل گرمزایی، بازرسی کلاسها و مواد تدریس، از جمله مهمترین کارهای اداره تفتیش در مدرسه دارالمعلمت مرکزی بوده است. (۲۷)

در این مدرسه برخی از محصلان با پرداخت شهریه و برخی دیگر به طور رایگان به تحصیل می پرداختند. در سال ۱۳۰۴ تعداد ۹۶ نفر از شاگردان این مدرسه به طور رایگان تحصیل می کردند و ۱۴ نفر شهریه می پرداختند. مقایسه این ۱۱۰ نفر محصل دارالمعلمت با عده دانش آموزان دارالمعلمین که در همان سال ۲۶۵ نفر و تحصیل تمامی آنها رایگان بوده است، کیفیت برخورداری از سطح آموزش را در میان پسران و دختران نشان می دهد و جای تأمل دارد. درست در همین سال مدرسه دارالمعلمین در دو مقطع متوسطه سه ساله و متوسطه شش ساله دانش آموز داشت و در مقابل مدرسه دارالمعلمت جزو مدارس متوسطه سه ساله محسوب می شد. شاگردانی که شهریه نمی پرداختند موظف بودند که پس از پایان دوره تحصیلات به عده سنوات تحصیل در مدارس دولتی مطابق دستور وزارت معارف تدریس نمایند. (۲۸) در این مورد سندی از مدرسه دارالمعلمت به دست آمده که در سال ۱۳۰۸ از شاگردان کلاس اول تا سوم به استثنای کسانی که از قبل تحصیل آنها رایگان بوده، بقیه با اخذ شهریه ثبت نام می شدند. شاگردان کلاسهای چهارم و پنجم (کلاسهای پداگوزی) با دادن تعهد کتبی جهت تدریس در مدارس، بعد از اتمام تحصیلات، از پرداخت شهریه معاف بودند. (۲۹)

گزارش دیگری از دایره تفتیش در سال ۱۳۰۸، تعداد شاگردان مدرسه دارالمعلمت را ۱۶۹ نفر در ۶ کلاس مشخص کرده است. همچنین تعداد معلم و معلمه ها به همراه مدیر مدرسه ۱۵ نفر بوده است. (۳۰)

همچنین شکایت مدیر مدرسه (مادام هس) از وضعیت بد کلاسها و کمبود وسایل گرم کننده، که منجر به مریضی بسیاری از شاگردان شده بود، و اظهار بی اطلاعی وزارت معارف از نرسیدن سوخت به دارالمعلمت، حاکی از کم توجهی آن وزارتخانه به آموزش دختران بوده است. (۳۱) این وضعیت برای دارالمعلمت شهرستانها شکل بدتری داشته، چنان که در سندی از مدرسه دارالمعلمت ناحیه «اصفهان و یزد» که برای ریاست معارف و اوقاف نوشته شده، این چنین آمده است: «... اینجانبه و سایر معلمات به واسطه نداشتن معاشرت خارجی غیر از اطلاعات راجع به

ایجاد نماید. در واقع الگو برداری صرف از مواد درسی مدارس اروپایی و حجم درسا، بدون درک مناسب از شرایط فرهنگی آن دوره، انجام شده بود. آنچه که مدارس تربیت معلم اروپایی بدان رسیده بودند پیشینه و سابقه تاریخی و امکانات صحیح داشت. لیکن همان شیوه در ایران، بدون فراهم آوردن امکانات و شرایط مناسب به راحتی می توانست راهکارهای صحیح را در پیشرفت دانش آموزان عقیم بگذارد. به تمام این مسایل می بایست کم توجهی به شرایط آموزشی را در مدارس دخترانه اضافه نمود. «حبیب... آموزگار» در کتاب خود برای رفع این نقایص، اصلاح اساسی معارف کشور را در ۲ روش جستجو می کرد. وی «... استخدام یک مستشار خارجی با شرط اختیارات محدود و تفتیش عملیات کارکنان معارف...» را در این راه چاره ساز تشخیص داده و می نویسد: «... اگر یک مستشار برای معارف ۵ سال در ایران بماند و سالی ۱۰ دارالمعلمین در تمام ایران دایر شود. پس از ۵ سال ما دارای پنجاه دارالمعلمین حسابی شده و هزار و پانصد نفر معلم متخصص فنی خواهیم داشت...» (۲۲)

به دنبال ضرورت تعلیم صحیح فن تدریس بود که فرستادن دانشجویه خارج و امر استخدام معلمان خارجی برای مدارس متوسطه و عالی مقام مهمی در وظایف دولت احراز نمود. احمد بیرشک در کتاب خود، اقتصاد و آموزش و پرورش، ضمن ذکر قانونهای متعدد و مقررات کلی مربوط به استخدام معلمان خارجی به قانون استخدام خانم «آندره هس» فرانسوی برای معلمی دارالمعلمت تهران در نهم اردیبهشت ۱۳۰۷ اشاره کرده است. (۳۲) در اسناد گردآوری شده نیز نام «آندره هس» به عنوان مدیر مدرسه دارالمعلمت از تاریخ ۱۳۰۷ دیده شد. وزارت معارف بعد از انتقال مبلغی از بودجه تحصیلی مدرسه طب بر بودجه دارالمعلمت، حقوق ماهیانه وی را ۱۲۵۰ ریال مقرر کرد که در مقایسه با حقوق مدیر سابق مدرسه و دیگر کارکنان تفاوت محسوسی داشته است. (۳۳)

به این ترتیب با پیشنهاد، مادام هس، برنامه جامعی به مدرسه اضافه شد که براساس آن محصلان مدرسه یک دوره عالی و فنی را طی می نمودند و برای معلمی آماده می شدند. و در سال آخر تحصیلات خود در مدرسه «نمره ۳۲» مقابل مدرسه دارالمعلمت به تدریس می پرداختند و عملاً روش تعلیم و تربیت را می آموختند. در سال تحصیلی ۸-۱۳۰۷ دو سال بود که به محصلان مدرسه دیپلم داده شد، و از چندین نفر دیپلمه این مدرسه، عده ای در مدارس رشت، تبریز، اصفهان و شیراز و قسمتی در تهران مشغول تدریس شدند. (۳۴)

پدرالمملوک فردوسی، فرح انگیز عهدیه، عذرا مشیری، خانم آغا قمشه، صغری راد، محترم اخوی، بدرالدوله قاجار، مرضیه توفیق، شاهزاده ندیمی، زری شکوه، توران تیموری، کبری جاریونی، گلی شکوه، صدیقه ریاضی، سعیده قزلباش و مریم راد از جمله فارغ التحصیلان سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ و دارای تصدیقنامه رسمی متوسطه

در سال ۱۳۰۸ طی نامه‌ای به وزارت معارف اظهار داشت «... در بودجه دارالمعلمات کرمان و همچنین مدرسه نسوان نمره ۱ لازم است که اعتباری جهت استخدام معلمه خیاطی و طبایخی اقل در دو ماه ۳۰ تومان منظور شود که از وجود بعضی از مخدرات که اطلاعات کافی در قسمت تعلیمات مذکوره دارند برای تعلیم محصلات استفاده شود...» (۳۴).

علاوه بر مشکل بودجه، اجاره محل یا ساختمان مدارس نیز یکی دیگر از مشکلاتی بود که در کار تحصیل دختران اخلاص و بی‌نظمی ایجاد می‌کرد. اکثر ساختمانهای مدارس متوسطه به صورت استیجاری بود و گذشته از صرف بخشی از بودجه به عنوان اجاره محل، تغییر و تخلیه آن در صورت لزوم باعث ایجاد مشکلاتی برای مسئولان مدارس و خصوصاً شاگردان می‌شد. در اسناد وزارت معارف، سندی در مورد تغییر محل دانش‌سرای دختران موجود است، حاکی از ضرورت تغییر محل دانش‌سرا در آغاز زمستان. طی این نامه از اداره بازرسی معارف خواسته شده محل جدیدی را برای دانش‌سرای دختران در نظر بگیرد. (۳۵)

یکی دیگر از مهمترین دلایل کندی رشد مدارس دخترانه، مسایل اخلاقی و باورهای اجتماعی خانواده‌ها و عدم پذیرش سبک و سیاق جدید بود. مدارس دخترانه می‌بایست دارای کادر آموزشی زنانه می‌بودند و

محوطه دارالمعلمات که آن هم منحصر به قضایای راجعه به نظامات و مقررات مدرسه و محصلات است، اطلاعات دیگری نمی‌توانیم داشته باشیم... (۳۲).

دارالمعلمات اصفهان در سال ۱۳۰۸ با مشکلات فراوان، با افزودن یک کلاس متوسطه به دبستانی دخترانه ایجاد شده بود که به تدریج توسعه یافته و در سال ۱۳۱۳ ش. به مدیریت «عفت سهرابی» (۳۳) یک کلاس چهارم متوسطه نیز در آن دایر گردید. سرانجام در سال ۱۳۱۴ به صورت یک دبیرستان کامل درآمده و در سال ۱۳۱۶ به جای کلاسهای چهارم و پنجم دو کلاس دانش‌سرای مقدماتی دختران نیز در آن تاسیس شده و دانش‌سرای دختران نامیده شد.

یکی از مهمترین مشکلات مدارس ایران، خصوصاً مدارس متوسطه که دارالمعلمات را نیز می‌توان یکی از آنها به شمار آورد؛ مشکل کسر بودجه یا تأمین بودجه بود. این خصیصه در شهرستانها بازرتر به نظر می‌رسید، چراکه آنها از مرکز، حمایت کافی دریافت نمی‌کردند. مدارس متوسطه هم به علت گستردگی و تنوع برنامه‌های درسی نسبت به دبستانها هزینه بیشتری داشتند. افزایش مواد درسی و تدریس آنها استخدام معلمان مجرب را ایجاب می‌کرد. در این زمینه اداره معارف و اوقاف ایالت کرمان

۳- از اهالی حیدرآباد دکن شخصی به نام **سراج‌النسایبگم** که از دانشگاه آنجا درجه داشت...^(۳۹)

گذشته از این سه نفر که دوره تحصیلات متوسطه خود را در خارج از کشور تکمیل کرده بودند شرط ورود به مدارس عالییه داشتن تصدیق فراغت تحصیل از دانش‌سراهای مقدماتی یا تصدیق دوره متوسطه کامل بود.^(۴۰)

به طور کلی در تجدید سازمان فرهنگی کشور در دوره رضاشاه مسأله نظارت مستقیم دولت در امور فرهنگی و تمرکزگرایی مورد نظر بود.^(۴۱) این سیاست به همراه استقبال زیاد دختران در امر تحصیل، مجدداً وزارت معارف را با کمبود معلم، به‌ویژه در مدارس دخترانه روبه‌رو ساخت. لذا برای تأمین معلمان مدارس دخترانه، تاسیس دانش‌سراهای مقدماتی (دارالمعلمت قبلی) دختران، اجتناب‌ناپذیر می‌نمود. به این ترتیب قانون اجازه تاسیس دانش‌سراهای مقدماتی و عالی در ۱۹ اسفندماه ۱۳۱۲ در هفده ماده به تصویب رسید. در مهم‌ترین مواد این قانون آمده است:

«... ماده اول - دولت مکلف است از اول فروردین ۱۳۱۳ تا مدت پنج سال، ۲۵ باب دانش‌سرای مقدماتی و یک باب دانش‌سرای عالی دختران در تهران و ۵ دانش‌سرای مقدماتی در تهران و ولایات ... تاسیس نماید ... در سال ۱۳۱۴ یک دانش‌سرای عالی دخترانه در تهران و پنج دانش‌سرای مقدماتی در ولایات ... از سال ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۸ هر سال پنج دانش‌سرای مقدماتی در ولایت.»

ماده دوم - دانش‌سراهای مذکور شبانه‌روزی و مجانی خواهند بود...^(۴۲) بنابراین دانش‌سرای مقدماتی تهران و در هر یک از شهرستانهای ارومیه، تبریز، رشت، گرگان، مشهد، کرمان، شیراز، بیرجند، اهواز، همدان، اصفهان و کرج نیز یک یا دو باب دانش‌سرای دختران تاسیس شد.^(۴۳) علاوه بر آن از بین دانش‌آموزانی که دوره دانش‌سرای مقدماتی را به پایان می‌رساندند، دو نفر از پنج نفر اول برای تکمیل تحصیلات به دانش‌سرای عالی پذیرفته شده و در صورتی که به اخذ دانش‌نامه موفق گردیده به خدمت دبیری مشغول می‌شدند. پس از آن نیز تصویب شد هر یک از آنها که دو یا سه سال با لیاقت و وظیفه‌شناسی خدمت آموزگاری را انجام داده و رضایت وزارت معارف را جلب نمایند اجازه ورود به دانش‌سرای عالی را حاصل نمایند.^(۴۴) با این مبنا در سال ۱۳۱۵، ۹ دانش‌سرای پسرانه و ۲ دانش‌سرای دخترانه که جمعاً ۶۹۷ شاگرد و ۶۲ معلم داشتند تاسیس شدند، و طبق قانون مذکور بر تعداد دانش‌سراها اضافه شد. به طوری که در سال ۱۳۱۸، ۳۶ دانش‌سرای تربیت‌معلم در کشور به وجود آمد. علاوه بر دانش‌سراهای مقدماتی مجله تعلیم و تربیت در یکی از آمارهای خود در سال ۱۳۱۵ از تعداد ۴۶۱ نفر دانشجوی دانش‌سراهای عالی تعداد ۸۶ نفر آنها را دختر ذکر می‌کند.^(۴۵)

به عبارت بهتر چاره‌اندیشی در ایجاد فضاهای جدید آموزشی، به ویژه

همین امر مشکلات فراوانی را پدید می‌آورد. اغلب مدارس دخترانه در خانه مدیره‌ها برپا می‌شد و خانواده‌ها حتی به رفت و آمد افراد ذکور در محیط مدرسه حساسیت داشتند. این مشکل بعدها تا اندازه بسیاری با تأمین معلمه برای مدارس دخترانه از میان رفت. به عنوان یک اصل کلی رشد و توسعه آموزش و پرورش نوین در ایران و میزان توفیق در همگانی شدن آن را می‌بایست در تعامل با تأمین نیروی انسانی دانست. این مسأله نه یک ضرورت بلکه یکی از پایه‌های بنیادین پیشرفت تحصیلات زنان بود. دیگر از مراکزی که علیرغم مشکلات، در آن دارالمعلمت تاسیس

شد، دارالمعلمت تبریز بود که در سال ۱۳۰۵ ش. توسط «محمدعلی تربیت» رئیس وقت معارف آذربایجان تاسیس شد. این مرکز بنای کوچکی بود که غیر از چند کلاس، فاقد تجهیزات و لوازم فنی، مانند آزمایشگاه و تالار کتابخانه، بود. در سال ۱۳۱۳ عملیات ساختمانی در آن صورت گرفت و در همان سال توسط «علی‌اصغر حکمت»^(۳۶) افتتاح و پس از ایجاد تحولاتی در نحوه فعالیت، به دانش‌سرای دختران تبریز تبدیل شد.

مقایسه وضعیت مدارس دختران و مراکز تربیت‌معلم در کشور به لحاظ کمی در دهه نخست حکومت پهلوی اول با دهه‌های پیشین، سطح برخورداری از تحصیل و مقبولیت آموزش دختران را نشان می‌دهد. مجله «عالم نسوان» که در این زمان تنها به ترغیب زنان کشور به تحصیل می‌پرداخت راه سعادت زنان را «تزیید مدارس نسوان» می‌دانست، و در هر شماره به درج اسامی زنان فارغ‌التحصیل مدارس که در زمینه معارف خدمت می‌کردند، می‌پرداخت. اسامی تعداد زیادی از معلمات مدرسه و همدمه خانم نبوی به عنوان «مفتش مدارس نسوان»^(۳۷) از جمله این موارد بود. علاوه بر آن در این ماهنامه برنامه دروس عالی به روش نامه‌نگاری به منظور تشویق زنان در امر تحصیلات عالی آغاز شد. و به تدریج عده داوطلبان تحصیلات عالی و تدریس افتخاری در مدارس دختران در شهرهای مختلف رو به ازدیاد گذارد.^(۳۸)

بازتاب رویکرد به تحصیلات در میان زنان کشور چنان شد که از سال ۱۳۰۹ ش. خانمها برای ادامه تحصیلات در دارالمعلمین عالی پذیرفته شدند. در آن تاریخ، دارالمعلمین و دارالمعلمت مرکزی، آموزگار برای دبستان و دبیر برای دوره اول متوسطه پرورش می‌داد. و دارالمعلمین عالی دبیر برای دوره دوم متوسطه تربیت می‌کرد. عیسی صدیق در یادگار عمر اسامی اولین دختران دانشجویی را که در دانش‌سرای عالی نام‌نویسی کردند، چنین نوشته است:

- ۱- «شایسته صادق» دختر مستشارالدوله صادق که در ترکیه در زمان سفارت پدر خود تحصیل کرده و آشنا به آداب معاشرت با مردان شده بود.
- ۲- «بتول همایون احتشامی» که با پدر خود، احتشام همایون، (دبیر اول سفارت ایران در برلن) در پایتخت آلمان تحصیلات متوسطه را به پایان رسانیده بود.

ریخته شد و یکباره بدون توجه به پیشینه فرهنگی زنان؛ همه راه‌حدها را در برداشت از فرهنگ غرب جستجو می‌کرد. این خلاء فرهنگی اگرچه در ابتدا به روند تحصیلات زنان در مقطع متوسطه و دانشگاه، و فرهنگ گریز از انحطاط فکری بانوان و طرز تفکر صحیح، کمک می‌نمود، لیکن در درازمدت با مشکلات بسیاری روبه‌رو گردید.

باید اشاره کرد که رشد ناهمگون حرکت‌های اصلاح‌طلبانه در کشورهایی نظیر ایران همواره روند اصلاحات و توسعه را دچار مشکل می‌ساخته، و همواره بین طرح و اجرای اصلاحات شکاف بسیاری وجود داشته است. در بحث مسایل فرهنگی و آموزشی یکی از اساسی‌ترین مسایل کمبود نیروی انسانی آموزش دیده بود. دولت‌ها همیشه برای اجرای یک طرح پس از مشکل تامین بودجه با مشکل پذیرش اجتماعی و فرهنگی یک جریان اصلاح‌طلبی از سوی مردم و از دیگر سو با مشکل تامین نیروی انسانی روبه‌رو بودند. در سایر عرصه‌های فنی، صنعتی و سیاسی نیز قضیه به همین گونه بود. اما مسأله گسترش مدارس دخترانه، و به دنبال آن تأسیس دارالمعلمات، را می‌بایست هم پی‌آمد جریان اصلاح‌طلبانه زنان و هم تغییر در نگرش به آموزش و پرورش دانست. آموزش دختران یک مسأله خاص و این که خود زنان مبنای معلم این روش‌های نوین باشند مسأله‌ای دیگر بود.

اساساً سپردن امور تربیتی و اخلاقی دختران به زنان که تا پیش از آن صلاحیت‌های حرفه‌ای و توانایی‌های آنان محل تردید بود، اقدامی قابل توجه بود. در شرایط خاص زمانی آن دوره، روزنامه‌هایی که موافق جریان (Femenistic) بودند، نظیر «دانش»، «جهان زنان»، «زبان زنان»، «عالم نوان» و ... مقالات بسیاری راجع به صلاحیت زنان در پرورش دختران می‌نوشتند.

در پایان نکته‌ای را که بیش از پیش می‌باید در آن تدقیق کرده و به شکل برجسته‌تری در محور این بحث بدان تأکید نمود، اینکه از همان ابتدا رویکرد زنان به تحصیلات با مردان تفاوت فرهنگی ویژه‌ای داشت. به عنوان مثال مسأله ایجاد دارالمعلمین و تأسیس دارالمعلمات، یکی از نمونه‌های این جریان بود. دارالمعلمین برگرفته از ضرورت‌های آموزش در کشور ایجاد شد، در حالی که دارالمعلمات پیامد چرخش از مدار «مردنگرانه» به امور آموزشی و اصلاحات اجتماعی، برای زنان ایجاد گردید.

پی‌نوشتها:

- ۱- برای اطلاع بیشتر ر.ک به: حسین محبوی اردکانی: تاریخ موسسات تمدنی جدید در ایران، (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۱)، جلد ۱، ص ۴۰۹. همچنین ر.ک به: احمد بیرشک و مصطفی زمانی: اقتصاد آموزش و پرورش در عصر پهلوی، (تهران: امیرکبیر، ۲۵۳۵)، صص ۱۹-۲۱.

برای دختران، متأثر از مقتضیات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی بود. که در پی آن پس از دهه اول حکومت رضاشاه، رشد کمی تحصیلات دختران و اندیشه ترقی‌نویسان مورد توجه بیشتر واقع شد و در مجلات آن دوره، و گزارش‌های سالنامه‌ها، به کرات بر سر آن دهل زدند و از آن به عنوان بزرگترین دستاورد فرهنگی حکومت در جهت ارتقای فکری زنان یاد کردند. مجله تعلیم و تربیت در هر شماره خود از افتتاح دانش‌سراهای مقدماتی و وضعیت محصلان آنجا گزارش مفصلی می‌نوشت. سخنرانی بانوان در انجمن نطق و مناظره دانش‌سراهای مشهد، تهران، تبریز، و حضور بانوان تحصیلکرده در جشن افتتاحیه دانشگاه تهران از جمله این موارد بود. (۴۶)

جدای از تبلیغات، مهمترین قدم برای تربیت معلم از همان سال ۱۳۱۳ برداشته شد. در این سال علاوه بر آیین‌نامه اجرایی قانون تربیت معلم مصوب ۷ مردادماه، در ۲۱ شهریور ۱۳۱۳ نیز اساسنامه تأسیس دانش‌سرای مقدماتی، که به تصویب شورای عالی معارف رسیده بود، انتشار یافت. به موجب این اساسنامه دانش‌سراهای مقدماتی دو هدف را تعقیب می‌کردند اول تکمیل معلومات عمومی دانش‌آموزان این دانش‌سراها، دوم تربیت و آماده کردن آنها برای آموزگاری. دوره این دانش‌سراها نیز دو سال معین گردید. (۴۷)

با توجه به تمام موارد یاد شده «الول ساتن» مهمترین انگیزه رواج تعلیمات عالی را آماده‌سازی دبیران دانشمند و متخصص در روانشناسی و فن تدریس می‌داند. او همچنین متذکر می‌شود که علاوه بر دانش‌سرای مقدماتی دختران، آموزشگاهی نیز دایر شد که دوره آن دو سال بود. دخترانی که مایل نبودند به دانشگاه بروند در این آموزشگاه مشغول تحصیل می‌شدند. برنامه این آموزشگاه عمدتاً شامل هنرهای دستی، خانه‌داری، بچه‌داری و بهداشت بود. (۴۸)

در سال ۱۳۱۳ که قانون تأسیس دانشگاه به تصویب مجلس شورای ملی رسید. دانش‌سراها و مدارس عالی از موسسات دانشگاه محسوب شدند. (۴۹) آموزش دختران در دانشگاه نیز در راستای سیاست‌های فرهنگی دولت، و انجام اصلاحات اجتماعی - فرهنگی با هدف پیشرفت کشور، مورد توجه قرار گرفت. آنچه که در ایران ضرورت تربیت معلم، تحصیلات و فراگیری دانش روز خوانده می‌شد، به ویژه بعد از تأسیس دانشگاه تهران، هم به لحاظ ساخت و ساز مراکز فرهنگی و مدارس، و هم به لحاظ سیاست‌های فرهنگی، شکل و شتاب دیگری یافت. اصرار و تأکید بر برخی از آموزه‌ها و ایجاد فضاهای آموزشی متأثر از مقتضیاتی سیاسی و اجتماعی بود که پیامدهای متعددی به همراه داشت. یکی از این پیامدها جایگیر کردن فرهنگ دانش‌پروری جامعه، به ویژه در میان زنان کشور بود. در برش زمانی خاص آن دوره این خصوصیت با نفی تمام ارزش‌ها و ضدارزش‌های سنتی صورت گرفت. طرح «آزادی زنان» نیز در همین قالب

- ۲- هماناطق: کارنامه فرهنگی فرنگی در ایران، (پاریس: خاوران، ۱۳۷۵)، صص ۲۴-۲۵.
- ۳- همان، ص ۴۵.
- ۴- عالم نسوان: سال سیّم، شماره سوم، (تهران: مطبعه فاروس، جدی ۱۳۰۱/جمادی‌الاول ۱۳۴۱/ژانویه ۱۹۲۳)، صص ۲۰-۲۲.
- ۵- هماناطق: همان، ص ۴۵.
- ۶- عالم نسوان: همان، همان صفحه.
- ۷- عالم نسوان: همان، سال اول، شماره اول، میزان ۱۲۹۹/ذی‌الحجه ۱۳۳۸/سپتامبر ۱۹۲۰، صص ۳۵-۳۶.
- ۸- حیب... آموزگار: اصلاحات اجتماعی، (تهران: بی‌نا، ۱۳۰۷ش)، صص ۶۱-۷۷.
- ۹- عیسی مدیق: دوره مختصر تاریخ فرهنگ ایران، (بی‌جا: شرکت سهامی طبع‌کتاب، ۱۳۳۴)، ص ۱۶۹.
- ۱۰- آموزگار، همان، همان صفحات.
- ۱۱- اقتصاد آموزش و پرورش...، همان، ص ۲۷. همچنین رک به، مجوبی اردکانی، همان، همان صفحات.
- ۱۲- سند شماره ۸. همچنین رک به، عیسی صدیق: یادگار عصر، (تهران: انتشارات دهخدا، ۱۳۵۴)، جلد چهارم، ص ۱۲۵. همچنین رک به، عیسی صدیق: تاریخ مختصر تعلیم و تربیت، (تهران: انتشارات روشنایی، ۱۳۱۶)، ص ۱۳۶۰. و رک به، عالم نسوان: سال سیّم، شماره سوم، صص ۲۰-۲۲. نیز برای اطلاع از شرح حال «نصیرالدوله» رک به، ایران‌شهر، (تهران: نشر شماره ۲۲ کیمسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۴۳)، ص ۱۱۷۲.
- ۱۳- برای اطلاع بیشتر از مدرسه «فرانکو برسان» و دیگر مدارس فرانسوی رک به، مدارس فرانسوی در ایران: انسیه شیخ رضایی، گنجینه اسناد، سال دوم. دفتر سوم و چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۷۱، صص ۹۵-۱۱۰. همچنین رک به، کلارا کولیورالیس: زنان ایرانی و راه و رسم زندگی آنان، اسدالله آزاد، (مشهد: انتشارات آستان قدس، ۱۳۶۶)، ص ۱۱۷. همچنین برای اطلاع بیشتر از بیوگرافی مودب‌الملک اشاره می‌شود که پدر وی سیو ژول (رضا) ریشارخان معلم زبان انگلیسی دارالفنون بود که در زمان محمداشاه به ایران آمده و مسلمان شده بود. رک به، مهدی بامداد: شرح حال رجال ایران (تهران: انتشارات زوار، ۱۳۷۱)، جلد ۶، ص ۲۹۶ و روزنامه خاطرات ناصرالدین‌شاه: محمداسماعیل رضوانی و فاطمه قاضیها، (تهران: انتشارات سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۱)، کتاب دوم، ص ۲۰۲.
- ۱۴- سند شماره ۱ با شماره تنظیم ۲۹۶/۲۰۲/۵۱۰۰۲.
- ۱۵- همان سند.
- ۱۶- بدرالملوک بامداد: زن ایرانی از انقلاب مشروطه تا انقلاب سفید. (تهران: ابن‌سینا، ۱۳۴۷)، ص ۶۲.
- ۱۷- برای اطلاع کامل از دروس تدریس شده و جزئیات آن رک به، سند شماره ۲۱
- «دستور تعلیمات متوسطه نسوان و تعلیمات اختصاصی دارالمعلمیات» شماره تنظیم ۵۱۰۱۲/۸۷۳
- ۱۸- علی اصغر حکمت: تقویم معارف، سال ۱۳۰۷، صص ۱۲۹-۱۳۰.
- ۱۹- سالنامه وزارت معارف، ۱۲۹۷ش. ص ۷۷.
- ۲۰- سند شماره ۳ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۵۵۵.
- ۲۱- سندهای شماره ۵، ۶، ۹ با شماره تنظیم ۵۱۰۰۱۴/۱۷۴ و ۲۹۷۰۰۴۱۱۳.
- ۲۲- حیب... آموزگار، همان، صص ۶۱-۷۷.
- ۲۳- اقتصاد آموزش و پرورش در عصر پهلوی، همان، صص ۱۹-۲۱.
- ۲۴- سندهای شماره ۱۰ تا ۱۲ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۴۰۸۱.
- ۲۵- امیرجاهد: سالنامه پارس، (سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸)، صص ۱۳-۱۴.
- ۲۶- همان، ص ۱۲.
- ۲۷- سندهای شماره ۱۳ تا ۱۵ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۰۶۴۹۱ و سندهای شماره ۱۹ تا ۲۰ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۶۴۹۱.
- ۲۸- تقویم معارف، ۱۳۰۷ش، همان صفحات.
- ۲۹- سندهای شماره ۱۳-۱۴ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۶۴۹۱.
- ۳۰- برای اطلاع کامل از این گزارش رک به سند شماره ۱۶ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۶۴۹۱.
- ۳۱- سندهای شماره ۱۹-۲۰ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۶۴۹۱.
- ۳۲- سند شماره ۱۷ با شماره تنظیم ۲۹۷۰۰۶۴۹۱.
- ۳۳- سالنامه دبیرستان شاهدخت اصفهان (بی‌جا، چاپخانه راه نجات، سال تحصیلی ۱۳۳۴-۳۵)، صص ۲-۴.
- ۳۴- سند شماره ۱۸ با شماره تنظیم ۵۱۰۰۲۰۱/۲۱۱.
- ۳۵- شماره تنظیم ۱۸۵/۱/۵۱۰۰۲.
- ۳۶- علی اصغر حکمت: سی خاطره از عصر فرخنده پهلوی، (بی‌جا، انتشارات وحید، بی‌نا)، صص ۲۰۰-۲۰۱.
- ۳۷- عالم نسوان: همان، سال هشتم، شماره سوم، اردیبهشت ۱۳۰۷، صص ۸۱-۸۲ و سال هشتم، شماره چهارم، تیر ۱۳۰۷، صص ۱۲۵-۱۳۰.
- ۳۸- همان: سال یازدهم، شماره دوم، اسفند ۱۳۰۹، صص ۹۶-۹۷. همچنین رک به، رستاخیز ایران، فتح‌اله نوری اسفندیاری (بی‌جا، بی‌نا)، صص ۵۰۷-۵۰۹.
- ۳۹- عیسی صدیق: یادگار عصر، همان، جلد دوم، ص ۳۰۹ و جلد چهارم ص ۲۳۹.
- ۴۰- مجموعه سالیانه ۱۳۱۲ش: «قوانین و مقررات، تصویب‌نامه‌ها، متحد‌المال‌ها و...» (تهران: مطبعه ایران، بی‌نا)، ص ۲۲۶.
- ۴۱- الول ساتن: ایران نو یا رضاشاه کبیر، عبدالعظیم صیوری، (تهران: انتشارات علمی، بی‌نا)، ص ۴۰۱. همچنین رک به، تعلیم و تربیت، سال هشتم، شماره ۹ و ۱۰، آذر و دی ۱۳۱۶، مطبعه مهر، صص ۵۶۳-۵۶۴. همچنین رک به، علی رکنی: سازمانهای فرهنگی ایران، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران،

- ۱۳۳۳، ص ۲۸-۲۹.
- ۴۲ - مجموعه سالیانه ۱۳۱۲ ش: همان، ص ۲۲۴ و بعد. همچنین گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، (بی جا، نشریه کتابخانه پهلوی، از اسفند ۲۴۷۹ تا اسفند ۲۵۳۵)، جلد اول، ص ۱۲۸.
- ۴۳ - تعلیم و تربیت: (تهران: اداره انطباعات وزارت معارف، آذر و دی ۱۳۱۶)، سال هشتم، شماره ۹ و ۱۰، صص ۵۶۳-۵۶۴.
- ۴۴ - همان، همان صفحات.
- ۴۵ - تعلیم و تربیت: سال ششم، شماره دوازدهم، اسفند ۱۳۱۵، ص ۸۸۵.
- ۴۶ - تعلیم و تربیت: همان: سال ششم، شماره ۹، آذر ۱۳۱۵، صص ۹۱۲۰-۹۱۲۱.
- ۷۰۴-۷۰۱ و همچنین سال هشتم، شماره ۹ و ۱۰، آذر و دی ۱۳۱۶، صص ۵۶۴-۵۷۵.
- ۵۷۵ - همچنین سال ششم، شماره یازدهم، بهمن ۱۳۱۵، صص ۸۰۵-۸۰۹.
- همچنین رک: به آموزش و پرورش: محیط طباطبایی، (تهران: اداره کل نگارش، بهمن و اسفند ۱۳۱۷) شماره ۱۱ و ۱۲، صص ۱۱۴-۱۲۹ و همچنین همان، سال هشتم، دی ۱۳۱۷، شماره ۱۰، ص ۶۴.
- ۴۷ - سالنامه وزارت معارف، سال ۱۳۱۵-۱۳۱۷، صص ۵۴۵-۵۷۰.
- ۴۸ - الول سان: همان، صص ۴۰۷-۴۱۸.
- ۴۹ - برای آگاهی بیشتر رک: به لغت نامه دهخدا: (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۳)، صص ۹۱۲۰-۹۱۲۱.

سند شماره ۱

وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره کل معارف، تعلیمات نسوان، صورت حقوق مستخدمین و مستخدمات و مصارف مدرسه دارالمعلمت دولتی

صورت مصارف مدرسه [دارالمعلمت] از بابت برج دلو قوی ثیل ۱۲۹۸

ملاحظات	امضایامهر	مبلغ		مدت تدریس	شغل یا بابت	اسم	نمره
		دینار	قران				
	[امضا]	۳۰۰			رئیس مدرسه	مؤدب الملک	۱-
	[امضا]	۲۰۰			ناظمه و معلمه فرانسه	مادام ولر	۲-
	[امضا]	۱۵۰			معلم ریاضی	آقای میرزا اسدالله خان	۳-
		۱۰۰			معلم فیزیک و شیمی	آقای دکتر محمودخان	۴-
	[امضا]	۱۵۰			معلم فارسی و عربی	آقای فاضل خراسانی	۵-
	[امضا]	۸۰			مشاق	آقای میرزا غلامرضا خان	۶-
	[امضا]	۲۰۰			معلمه فرانسه	مادام استلا	۷-
	[امضا]	۱۲۰			معلمه فرانسه	ژوزفین	۸-
	[مهر فقیه الملک]	۱۰۰			معلم پداگژی	فقیه الملک	۹-
	[امضا]	۱۲۰	"		معلمه ریاضی	صدیقه خانم	۱۰-
	[امضا]	۱۲۰	"		معلمه فیزیک و شیمی و عربی	بتول خانم	۱۱-
	[امضا]	۱۲۰	"		معلمه تاریخ و حفظ الصحه	نصرت الملوک	۱۲-
	[امضا]	۱۲۰			معلمه فارسی	خانم خانمها	۱۳-

۱۴-	فرخ الزمان	معلمه نقاشی و نقشه کشی	"	۸۰	[امضا]
۱۵-	مریم خانم	معلمه فارسی	"	"	مجانی رفت
۱۶-	بتول خانم	معلمه خیاطی	"	۱۶۰	[امضا]
۱۷-	باباوزن بابا			۱۵۰	
۱۸-	کرایه مدرسه			۳۰۰	[امضا]
۱۹-	سوخت زمستان			۸۰	[امضا]
					به توسط محاسبات کل خریداری شد و وجهش را از این جانب دریافت کرد.
۲۰-	مخارج متفرقه			۱۲۰	[امضا]
<p>غایدی مدرسه در این برج از شاگردهای غیر دولتی وصول، شانزده تومان است که از وزارت معارف به اسم «فرانکو پیرسان» وصول شد.</p>		<p>جمع کل مخارج در این برج به مبلغ دو بیست و شصت و هفت تومان بوده و از وزارت جلیله معارف فقط دو بیست تومان واصل شد و مبلغ شصت و هفت تومان فاضل دارالمعلمات در برج دلو قوی ثیل می باشد. [امضای مرادب الملک و مهر وزارت معارف، دارالمعلمات] [۱۳۷۷ق]</p>			
		<p>۲۰۰۰ ۱۵۰ ۱۶۰ ۲۳۱۰ [امضا]</p> <p>جمع ۲۶۷۰ ۲۳۱۰ ۳۶۰ ریال</p>			

[۵۱۰۰۲۲/۲۹۴]

مزارتقیات کاپویر نام ریاستی

سند شماره ۲

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نمره ۵۸۸۰، به تاریخ ۶ برج دلو [بهمن] سنه تنگوزئیل ۱۳۰۲

مقام منبع هیات وزرای عظام دامت شوکتهم

با نهایت احترام به عرض می رساند «فاضل اعمی» ملقب به «فقیه الملک» سالیانه مبلغ هشتاد و چهار تومان به عنوان مستمری تا اول هذه السنه دریافت می نموده است. چون مشارالیه مردی فاضل و مخصوصاً به جهت تعلیمات نسوان مناسبت و شایستگی داشته، وزارت معارف او را به سمت معلمی دارالمعلمات تعیین و در مقابل این خدمت جزئی، حقوقی درباره ایشان منظور نموده است که وزارت جلیله مالیه به مناسبت عنوان مستمری از تادیه مختصر وظیفه مومی الیه خودداری می نمایند.

مستدعی است برای رعایت حال ایشان امر و مقرر فرمایند مبلغ هشتاد و چهار تومان فوق الذکر به صیغه انعام درباره او تصویب و مرحمت گردد تا با آسایش خاطر به انجام وظایف محوله مشغول باشد. [امضای ناخوانا]

[۲۹۷۰۰۰۵۵۵]

سند شماره ۳

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره محاسبات، نمره ۴۰۷۴، تاریخ ۲۶ برج سنبله [شهریور]
سیچقان نیل ۱۳۰۳

مقام منبع هیات وزرای عظام دامت شوکتهم
چون آقای «آقاسیدمحمد حجت» مدیر سابق مدرسه «سلطانی» در تاریخ ۲۵ برج میزان [مهر] از مدرسه سلطانی منتقل به دارالمعلمت شده و حقوق مشارالیه در ریاست دارالمعلمت بیست تومان نسبت به حقوق سابق کسر شده و وزارت معارف در نظر گرفته بود که به واسطه حق تدریس دروس اضافه در همان مدرسه جبران کسر حقوق ایشان را بنماید. ولی چون وزارت جلیله مالیه پرداخت دو حقوق را در مقابل یک خدمت مخالف قانون محاسبات کل تشخیص داده‌اند. لذا از سال گذشته آقای حجت از دریافت کسر حقوق خود محروم مانده است. برای این که ضرری متوجه مشارالیه نشده و رعایت قانون استخدام به عمل آمده باشد مقرر دارند که وزارت جلیله مالیه مبلغ ۲۴۰ تومان از بابت صرفه جویی هذه‌السنه سیچقان نیل به صیغه انعام درباره ایشان بپردازند.
[دو امضای ناخوانا]

[۲۹۷۰۰۵۵۵]

سند شماره ۴

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نمره [ندارد]، به تاریخ ۱۸ برج جدی [دی] سنه سیچقان نیل ۱۳۰۳

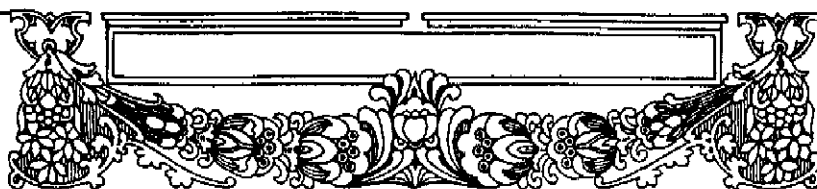
آقای مدیر محترم مدرسه دارالمعلمت
در هذه‌السنه فارغ‌التحصیلیهای دوره سه ساله اول متوسطه آن مدرسه از حیث نمرات در مرتبه اول بوده‌اند و شاگرد اول از کلیه قبول‌شدگان دوره اول متوسطه «اخترخانم» صبیبه مرحوم «میرزاهدی خان» است که جزو محصلات آن مدرسه می‌باشد. اداره معارف از جناب عالی و سایر کارکنان مدرسه اظهار قدردانی می‌نماید.
[۲۹۷۰۰۲۶۸۴]

سند شماره ۵

[متن استعفای خانم ماه‌لقا برهان، نمره ندارد، تاریخ ۱۶ آبان ۱۳۰۳]

مقام منبع ریاست کل معارف دامت عظمته
این جانب «ماه‌لقا برهان» معلمه هنریدی دارالمعلمت به واسطه مسافرتی که فعلاً پیش آمده از انجام شغل مرجوعه خود معذورم و استعفا می‌کنم.

تاریخ ۱۶ عقرب ۱۳۰۳

[امضای ماه‌لقا برهان]

[حاشیه:] تعلیمات نسوان به اطلاع پرسنل برسانید. ۱۶ عقرب
[۵۱۰۰۱۴/۱۱۷۴]

سند شماره ۶

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نمره ۷۵۱۲، تاریخ ۲۴ جدی [دی] ۱۳۰۳ شمسی

آقای «آقای امیرزا کاظم خان برهان»
در تعقیب تقاضایی که نموده بودید وزارت معارف و اوقاف تصدیق می‌نمایند که مخدره «ماه‌لقا خانم» تا آخر برج حوت هذه السنه به سمت معلمی خیاطی دارالمعلمات بوده است. ولی در شانزدهم برج عقرب ۱۳۰۳ از خدمت معلمی استعفا نموده و اکنون به هیچ سمت در وزارت معارف استخدام ندارند.

[دو امضای ناخوانا]

[۵۱۰۰۱۴/۱۱۷۴]

سند شماره ۷
مرکز تحقیقات پویان‌دوم اسدی

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره کل معارف، دایره تعلیمات، نمره ۱۹۵۹، به تاریخ ۱۳۰۴/۳/۲۷

مدیره محترمه مدرسه
به استثنای نمره‌های ذیل سایر داوطلبان آن مدرسه در امتحانات کتبی پذیرفته شده‌اند و باید در ساعت ۷ صبح سه شنبه ۲۹ خرداد برای امتحان شفاهی (... (۵۰) در مدرسه دارالمعلمیات موافق دستوری که سابقاً داده شده است، حضور به هم رسانند.

از طرف رئیس کل معارف

[امضای عیسی صدیق]

[مهر وزارت معارف، اداره کل معارف ۱۳۰۳]

[۵۲۰۰۷/۱۷۱۲]

سند شماره ۸

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، مدرسه دارالمعلمیات، نمره [ندارد]، تاریخ برج امرداد ۱۳۰۴

مقام محترم ریاست تفتیش کل وزارت جلیله معارف دام بقایه
حسب‌الفرموده زمان تاسیس مدرسه دارالمعلمات را تحقیق نموده، در سنه ۱۳۳۷ هجری در زمان وزارت حضرت اشرف آقای
انصیرالدوله به ریاست آقای «مودب‌الملک» تاسیس گردیده که سایر مدارس ابتدایی مجانی نیز در همان موقع مفتوح گردید.

[امضای ه. س.]

[۵۱۰۰۸/۷۲۹]

سند شماره ۹

[مهر ورود به دفتر وزارت معارف و اوقاف، نمره ۲۰/۵]، تاریخ ۲۷ اسفند ۱۳۰۶

مقام منبع وزارت جلیله متبوعه دامت شوکته
فهرست عرایض این بندگان آن که از ابتدای تاسیس دارالمعلمات تاکنون در مواقع عدیده حسن خدمت و وظیفه‌شناسی خود را در
نظر روسای دارالمعلمات مشهود ساخته و در نتیجه خدمات صمیمانه به هیچ گونه اضافه حقوق یا اضافه ساعات کاری به عذر نبودن
محل موفق نگشته و وسیله تشویق ما را فراهم نکرده‌اند. حالیه هم که چندین محل بلامتصدی در مدرسه یافت شده و بر طبق متحدالجمال
وزارتی بایستی به معلمین داخلی ارجاع گردد، مشاهده می‌شود معلمات جدیدی با حقوق مضاعف استخدام و ما را از حقوق خود
محروم و در انتظار همسران خقیف ساخته. از آن مقام محترم استدعای عاجزانه داریم بذل توجهی فرموده، رفع این ظلم و توهینی را که
سبب دماغ سوختگی یک عده کارکنان با سابقه است بفرمایند.
[امضای فخرشاه بانو، امضای ضیاءمهر، امضای خانم خانمهای دانشور]

[حاشیه ۱:] اداره محترم پرسنل ملاحظه فرمایند. [امضای طاهری] ۱/۱۳/۱۳۰۷

[حاشیه ۲:] فرمودند ضبط شود. ۰۷/۱/۱۷ [۱۳]

[۲۹۷۰۰۴۱۱۳]

سند شماره ۱۰

وزارت مالیه، اداره سرویس بودجه، نمره ۳۷۴۰۲، به تاریخ ۱۳۰۷/۸/۲۳

وزارت جلیله معارف و اوقاف

تلو مراسله نمره (۷۲۲۴) مورخ ۰۷/۸/۱۵ [۱۳] اداره محاسبات آن وزارت جلیله، دو ورقه اصلاح بودجه مبنی بر انتقال مبلغی از
بودجه تفصیلی مدرسه طب بر بودجه مدرسه دارالمعلمات رسیده و تقاضای تصویب و ابلاغ شده است. لزوماً توجه آن وزارت جلیله را
به این نکته معطوف می‌دارد که بودجه مصوب تفصیلی بایستی برای یک سنه مالی مدرک عمل و لایتنیر بماند مگر در صورتی که برای

نقل و انتقال اقلام جزو به موجب تبصره یک ماده قانونی، اختیاراتی برای یک وزارتخانه تجویز شده باشد و چون بودجه ۱۳۰۷ آن وزارت جلیله فاقد یک چنین اختیاری است؛ بنابراین تصدیق خواهید فرمود موافقت با اصلاحات پیشنهادی، انحراف از بودجه تفصیلی را موجب گردیده و صورت قانونی نخواهد داشت.

[امضای شمس‌الدین جلالی و مهر وزارت مالیه]

[۲۹۷۰۰۴۰۸۱]

سند شماره ۱۱

اصلاح بودجه وزارت معارف سنه ۱۳۰۷، مدرسه دارالمعلمات از محل بودجه ۱۳۰۷

توضیح و ملاحظات Remarks	Budget 130	بودجه ۱۳۰	حقوق ماهیانه Unit Salary	درجات قانونی Grade	شغل Position
	جمع حقوق Total Salary	عده مستخدمین No of employees			
	۸۸۲۰۰				جمع بودجه سالیانه مدرسه دارالمعلمات که به نمره ۶۸۰۷/۳۳۶۰۶ ابلاغ شده اضافه می‌شود:
	۶۲۴۰				از محل اعتبار ذخیره مدرسه طب سالیانه
	۹۴۴۴۰				جمع بودجه سالیانه دارالمعلمات

تصویب می‌شود [۱۳۰] ۷/۸/۱۴
[امضاء مهر وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه]

[۲۹۷۰۰۴۰۸۱]

سند شماره ۱۲

[مدرسه] دارالمعلمات، [لیست حقوق ماهیانه و مواد درسی]

توضیح و ملاحظات Remarks	Budget 130 جمع حقوق Total Salary	بودجه ۱۳۰ عده مستخدمین No of employees	حقوق ماهیانه Unit Salary	درجات قانونی Grade	شغل Position
			۱۲۵۰		مدیره مادام آندره هس
			۴۲۰		ناظمه بدرالملوک تکین
			۶۰۰		معلمه ریاضی بتول همایون
			۳۰۰		"فرانسه" فخر عظمی ارغون
			۲۵۰		"نقاشی" فرخ الزمان کاوسی
			۱۲۰		"مشق خط" محترم خانم قیمی
			۴۰۰		"خیاطی" ماه لقا خانم برهان
			۵۰۰		"آشپزی و رخت شویی" خانم اتابکی
			۷۵۰		معلم تاریخ علی محمد خان محقق و جغرافی و فیزیک
			۵۲۰		"فارسی" علی خان کیکاوسی
			۵۰۰		"عربی و شریعت" شیخ کاظم فائق
	۶۷۰۰ ۱۲		۴۴۰		"ریاضیات و علم الاشیاء" احمد خان محقق
	۱۳۴۰۰		۶۰۰		صدیقه خانم دولت آبادی
	۶۷۰۰		۲۵۰		مستخدم و مستخدمه دونفر
	۸۰۴۰۰		۱۵۰		اشرف خانم کیا
	۷۲۰۰		۲۵۰		معلمه ورزش
	۸۷۶۰۰		۶۷۰۰*	جمع	

* جمع صحیح این ارقام ۷۳۰۰ می باشد که در سندی مشابه تصحیح گردیده است.

[۲۹۷۰۰۴۰۸۱]

سند شماره ۱۳

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، مدرسه دارالمعلمات، نمره [ورود به دفتر دایره تفتیش ۲۰۷۹]، به تاریخ ۲ مهرماه ۱۳۰۸

مقام محترم ریاست کل تفتیش دامت شوکته

خاطر عالی را مستحضر می‌دارد که راجع به شهریه شاگردان این مدرسه هنوز دستوری نرسیده و معلوم نیست که ترتیب جدیدی خواهد داشت یا این که کمافی السابق رفتار شود. سال گذشته از کلاس اول تا سوم غیرمجاننی و فقط اشخاصی که قبلاً مجاننی بوده و کسانی که ادارات مربوطه آن وزارت جلیله استحقاق مجاننی بودن آنها را می‌نمودند، معاف بودند. ولی کلاسهای چهار و پنج که کلاسهای پداگوژی محسوب می‌شوند، شاگردان هر گاه کتباً متعهد می‌شوند که پس از خاتمه تحصیلات عهده‌دار تدریس شوند، معاف و سایرین موظف به پرداخت شهریه می‌باشند. اینک منتظر تعیین تکلیف می‌باشد.

۲. لوازم مدرسه که قبل از تعطیل برای تمام سال تقاضا شده بود، ارسال داشته‌اند ولی غالباً به قدری که تقاضا شده بود نداده و به قدر کفایت نیست. مثلاً برای تا آخر سال ۳ ورق کاغذ مرکب خشک‌کن داده‌اند و قلم فرانسه هیچ نفرستاده‌اند و سایر اشیا هم غالباً کافی نیست.

[امضای ه. س مدیر دارالمعلمات]

[حاشیه ۱]: اداره تفتیش، اداره محاسبات

[حاشیه ۲]: ضبط شود. ۰۸/۷/۱۳ [۱۳]

[۲۹۷۰۰۶۴۹۱]

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، [نمره ندارد]، تاریخ ۲ مهرماه ۱۳۰۸

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

مقام محترم ریاست متبوعه دام بقایه

محصولاتی که جزو عشر اول نیستند و استطاعت تادیه شهریه هم ندارند آیا می‌توانند به وسیله تعهدنامه کتبی مجاناً در سیکل اول متوسطه دارالمعلمات تحصیل نمایند یا خیر. چنانچه می‌توانند مقتضی است مرقوم فرمایید؛ زیرا مدرسه دارالمعلمات در سیکل اول متوسطه تعهدنامه قبول نمی‌کند.

[امضای فخری]

[۲۹۷۰۰۶۴۹۱]

سند شماره ۱۵

ورقه غیبت اعضای مدرسه دارالمعلمات مرکزی، نمره [ندارد]، ماه آذر ۱۳۰۸

ملاحظات	مبلغ جریمه		مدت غیبت		تاریخ	اسم شخصی خانوادگی
	قران	دینار	ساعت	دقیقه		
به جهت کسالت			۸	-	از ششم تا سیزدهم آذر	آقای دکتر محمود خان شیمی

خانم بتول خانم علامیر	از ششم تا شانزدهم	-	۲۳		به جهت کسالت
آقای گنابادی	۲۶	۳۰	-		
محترم خانم قیچی	۲۷	۱۰	-		
شوکت الملوک اسکندری	۲۷	۳۰	-		
فرخنده خانم فرهمندی	۳۰	-	۲		
آقای میرزا احمد خان محقق	۵	۱۰	-		علت تعویق ورود را نوشته بودند که رفته بودم پول قرض کنم.

محل امضای مدیر مدرسه [ه. هس و مهر وزارت معارف، دارالمعلمیات] [۲۹۷۰۰۶۴۹۱]

سند شماره ۱۶

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، دایره تفتیش مدارس نسوان، [نمره ندارد]، مورخه ۱۳ آذرماه ۱۳۰۸ شمسی

مقام محترم ریاست متبوعه دام بقایه

بعد از ظهر روز سه شنبه ۱۲ [آذرماه] به مدرسه دارالمعلمیات رفته، در تمام کلاسها گردیدم. در کلاس اول آقای «گودرزی» مشغول تدریس فارسی بودند. قدری از شاگردان سوال شد، بد نبودند. در کلاس چهارم آقای «محققی» تاریخ تدریس می نمودند. در این کلاس هم سوالاتی شد بعضی شاگردان خوب حاضر جواب بودند.

در کلاس پنجم آقای «گنابادی» مشغول تدریس عربی بودند، قدری سوال از شاگردان شد بعضی بد نبودند. بیانات لازمه در هر کلاس گردید. تمام معلمین و معلمات که باید امروز حاضر باشند، حاضر بودند. به استثنای آقای دکتر «محمودخان» که قریب دو هفته می باشد که مریض و خانم «بتول همایون» که ایشان هم مریضه بوده اند و بالواسطه دو هفته غیبت داشتند.

مراقبت خانم مدیره و ناظمه قابل تقدیر است. مدیره از دایر نشدن بخاری در کلاسها شکایت داشت و مقتضی است که در این قسمت اداره ملزومات تعجیل نماید. آقای رئیس تعلیمات نسوان راجع به تدریس علم معرفت النفس به مدیر و از طرف آقای «صدیق اعلم» پیغامی داشتند که مطابق مواد پروگرام تدریس نماید. مدیره در جواب گفت که آنچه در پروگرام به اسم معرفت النفس شرح داده، علم الاخلاق است ربطی به معرفت النفس ندارد و آنچه من تحصیل کرده ام آن را تدریس می کنم، هرگاه نمی خواهند آن مواد تدریس شود دیگری را برای این قسمت معین کنند. این مدرسه پنج کلاس و یک شعبه سوم دارد. عده شاگرد ۱۶۹، عده غایب ۹، مریضه ۵. با مدیره مدرسه ۱۵ معلم و معلمه در این مدرسه تدریس می کنند.

[امضای فخری]

کلاس	عده	غایب	مریضه
۱	۳۵	۲	-
۲	۲۵	۳	۱
۳	۲۹	-	-

شعبه ۳	۲۰	۱	۱
۴	۹	۳	۳
۵	۲۱	-	-
۶	۱۶۹	۹	۵

سند شماره ۱۷

اداره معارف و اوقاف ناحیه اصفهان و یزد، مدرسه دولتی دارالمعلمات، نمره ۹۱، تاریخ ۱۳۰۸/۱۰/۱۵

مقام محترم ریاست جلیله معارف و اوقاف دامت شوکت

عطف به متحدالعمال نمره ۶۵۶۶ به طوری که خاطر محترم مستحضر است. این جانب و سایر معلمات به واسطه نداشتن معاشرت خارجی غیر از اطلاعات راجع به محوطه دارالمعلمات که آن هم منحصر به فضایی راجعه به نظامات مقررات مدرسه و محصولات است، اطلاعاتی دیگری نمی توانیم داشته باشیم. قضایای مزبوره نیز در آخر هفته به اداره جلیله معارف راپرت می شود. چنانچه مراتب غیر از این است که این جانب از مدلول متحدالعمال مذکور استنباط نموده، مستدعی است دستور لازم صادر فرمایید تا بر طبق آن رفتار شود.

[امضای ناخوانا]

[حاشیه ۱]: آقای البرزی، یک نسخه از متحدالعملایی که در این خصوص صادر شده، ضمیمه شود. [۱۳۰۸]/۱۱/۲۰

[حاشیه ۲]: اداره تفتیش؛ مدارس انان از تقدیم راپرت پانزده روزه تفتیش معاف می باشند. [امضا]
[۲۹۷۰۰۶۴۹۱]

سند شماره ۱۸

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره معارف و اوقاف ایالت کرمان، دایره پرسنل، نمره ۴۳۵۸/۸۳۶،
به تاریخ ۱۳۰۸/۱۰/۱۸

مقام منبع وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه دامت شوکت

تعقیب نمره ۴۳۱۲/۸۲۳ [تاریخ] ۱۳۰۸/۱۰/۱۱ [دایره پیشنهادات راجعه به بودجه سال ۱۳۰۹ معروض می دارد: که در بودجه دارالمعلمات کرمان و همچنین مدرسه نسوان نمره ۱ لازم است که اعتبار جهت استخدام معلمه خیاطی و طبایخی اقل در حدود ۳۰ تومان منظور شود که از وجود بعضی از مخدرات که اطلاعات کافی در قسمت تعلیمات مذکوره دارند، برای تعلیم محصولات استفاده شود. این پیشنهاد در موقع تنظیم بودجه که نهایت طرف ضرورت هم بود، در نظر نبود. مستدعی است امر و مقرر فرمایند که اداره محترمه تعلیمات ضمن تدوین بودجه ۱۳۰۹ در صورتی که تصویب فرمایند، منظور شود.

رئیس معارف و اوقاف ایالتی کرمان
[امضا و مهر اداره معارف و اوقاف کرمان و بلوچستان]

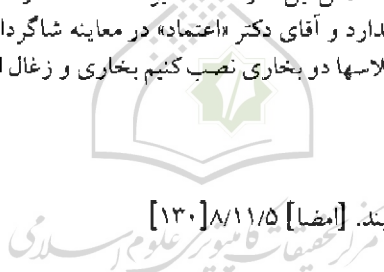
[حاشیه ۱]: فرمودند در دوسیه بودجه ۱۳۰۹ [۱] ضبط شود. [امضا]
[حاشیه ۲]: آقای نجم آبادی بودجه پیشنهادی ۱۳۰۹ [۱] را ضمیمه نمایند. [۱۳۰] ۸/۱۱/۲۱
[۵۱۰۰۲-۱۲۲۱۱]

سند شماره ۱۹

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، مدرسه دارالمعلمت مرکزی، نمره ۲۸۶۰۱، به تاریخ ۵ بهمن ۱۳۰۸

مقام منبع وزارت جلیله معارف دامت شوکته
خاطر مبارک را مستحضر می دارد که در سه کلاس این مدرسه که اخیراً ساخته شده و نسبتاً بزرگ است یک بخاری کفایت گرم کردن آن را نکرده و غالباً بیش از ۸ درجه حرارت ندارد و آقای دکتر «اعتماد» در معاینه شاگردان تشخیص دادند که عده کثیری مبتلا به (برنشیت) هستند و چنانچه بخواهیم در این کلاسها دو بخاری نصب کنیم بخاری و زغال اضافه لازم دارد، لذا کسب تکلیف می نماید.

مدیره دارالمعلمت
[امضای ه. هس]

[حاشیه]: اداره تفتیش: رسیدگی در امور فرمایند. [امضا] ۸/۱۱/۵ [۱۳۰]
[۲۹۷۰۰۶۴۹۱]

سند شماره ۲۰

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نمره [ندارد]، به تاریخ [۱۳۰۸/۱۱/۷]

حضرت اشرف

اجازه فرمایید یادآور شود که اخیراً نیز از طرف اداره تفتیش از «بدرالملوک خانم» راجع به نگاهداری دفاتر اظهار امتنان و تشکر نموده‌اند. [ای] که امروز صبح فرستاده شده فوق‌العاده باعث تأثر مشارالیها گردیده و خیلی باعث تعجب است که در هذه السنه هیچ متحدالمالی درخصوص زغال سنگ به مدرسه دارالمعلمت نرسیده. راست است که در سال گذشته دستور وزارتی دیر رسید و مقرر شد مطابق ترتیب سابق رفتار شود. و مخارج را وزارت معارف تقبل نمود.
ضمناً مفتخرأ این نکته را نیز خاطر نشان می نماید که مقدار زغال در هذه السنه نیز غیرمکفی است. امیدوار است ترتیبی مقرر فرمایند و شاگردان از سرما محفوظ باشند.

احترامات فایقه را بپذیر

[حاشیه]: آقای رئیس تفتیش، فوری بیاورید حضوراً دستور بدهم. [امضا] ۰۸/۱۱/۷ [۱۳]

سند شماره ۲۱

دستور تعلیمات متوسطه نسوان به ضمیمه تعلیمات اختصاصی دارالمعلمات

«فارسی»: ۶ ساعت در هفته

سال اول: قطعات منتخبه از نظم و نثر فصحا و شعرای معروف با توجه به معانی لغات و فهم مقصود، حفظ بعضی از قطعات خوانده شده، منشآت ساده، تحریرات مختلفه متداوله، دیکته برای مشق صحت املا.

دستور زبان فارسی: شناختن اجزای عمده کلام و اقسام کلمات با تمرینات شفاهی و کتبی، حالات اسما و کنایات، وجوه و صنیع افعال، متعدی و لازم، معلوم و مجهول، ازمنه.

سال دوم: قطعات منتخبه از نظم و نثر فصحا و شعرای معروف با توجه به معانی لغات و فهم مقصود. حفظ بعضی از قطعات خوانده شده، نوشتن موضوعاتی که به نمو و توسعه قوه متخیله محصولات مدد نماید، دیکته برای مشق صحت املا.

صرف و نحو فارسی: مقایسه جمعی فارسی با عربی، نکات راجعه به اقسام و کلمات و جمل، افعال با قاعده و بی قاعده، وجوه اشتقاق، حروف مفرده و مرکبه، تبدیل و تخفیف.

سال سوم: مراجعه دوره صرف و نحو و تکمیل آن، قطعات منتخبه نظم و نثر با توجه به معانی لغات و فهم مقصود، حفظ بعضی از قطعات خوانده شده، نوشتن موضوعات از روی قطعاتی که تدریس می شود، دیکته برای مشق صحت املا.

سال چهارم: قطعات منتخبه نظم و نثر با توجه به معانی لغات و فهم مقصود، حفظ بعضی از قطعات خوانده شده، نوشتن موضوعات از روی قطعاتی که تدریس می شود، یک دوره علم بدیع به اختصار، دیکته، مراجعه دوره صرف و نحو به وسیله تمرینات در ضمن قرائت.

سال پنجم: قطعات منتخبه نظم و نثر با توجه به معانی لغات و فهم مقصود، حفظ بعضی از قطعات خوانده شده، نوشتن موضوعات ادبی از روی قطعاتی که تدریس می شود، دیکته، مراجعه دوره صرف و نحو و تکمیل آن به وسیله تمرینات در ضمن قرائت، تاریخ حال شعرا و فصحای معروف ایران و ذکر تألیفات مشهوره ایشان، تاریخ حال زنهای نامی و ترقیاتی که نموده اند و آثار باقیه آنها از قبیل اشعار و خط و غیره.

«صورت کتب قرائتی»:

۱- تمام گلستان به استثنای باب پنجم. ۲- بوستان به تمامی. ۳- منتخبات از شاهنامه خصوصاً از داستانهای ذیل: هفت خوان رستم، داستان بیژن، قصه سیاوش، داستان سهراب، داستان رستم و اسفندیار.

۴- قطعات منتخبه از: رودکی، عنصری، مسعود سعد، سنایی، منوچهری، مولوی، خاقانی، حافظ.

۵- منتخبات از کلیله و دمنه و منشآت قائم مقام و کتب معتبره نثر از قبیل: تاریخ بیهقی، مرزبان نامه، قابوسنامه، تاریخ کرمان. تبصره: تقسیم این تصنیفات به پنج سال با رعایت سهولت و اشکال به نظر معلم است.

«عربی»:

سال اول: صرف قوانین اشتقاق، اقسام افعال و اسماء مشتقه، اوزان قیاس و سماعی آن (۵۱)، صفت مشبیه، اوزان مبالغه، اسم زمان و مکان و آلت فقط در صحاح» به قدری که در کتاب تصریف مندرج است، ترجمه و لغت سازی جلد اول «مدارج القرائه».

در این کلاس صرف باید به زبان فارسی تدریس شود»

سال دوم: مراجعه به مواد سال قبل با بسط آنها در معتلات و قواعد اعلال و ادغام، به قدری که در کتاب تصریف مندرج است، از نحو مندرجات متن «أغوذج» (۵۲) به شرح ذیل با قید اختصار: موضوع نحو، کلمه و اقسام آن با تعریف هر یک، اقسام فعل، کلام و اقسام آن، تقسیم کلمات به معربیات و مبنیات، مواضع نصب و رفع و جز فعل، مواضع رفع اسم «فاعل - نایب فاعل - مبتدا و خبر، اسم کان،

خبر آن، مواضع جز اسم «حالت اضافه - حروف جر»، ترجمه و لغت‌سازی جلد دوم «مدارج القرائه» سال سوم: آنچه از مطالب نحو گفته نشده از قبیل تصغیر و نسبت و ابواب ملحقه و مقصور و ممدود و اوزان جموع و احکام همزه و نون تاکید و قلب مکانی و معانی ابواب مزید فیه^(۵۳) و تمیز مصدر از غیر مصدر، مراجعه نحو سال سابق، ذکر اقسام اسم (اسم جنس، اسم علم، مثنی، مجموع، معرفه و نکره، مذکر و مؤنث، اسماء عدد، اسماء افعال، معرب و مبنی)، توابع (صفت، عطف، تاکید، بدل)، اقسام حروف، ترجمه و حفظ لغات قسمتی از «مدارج القرائه» جلد سوم و تمرین نحو به این که عبارات سهله بی‌اعراب نوشته، به شاگرد تکلیف شود که اعراب آن را بگذراند و پس از دانستن لغات مشکله آن، ترجمه صحیح بنماید.

سال چهارم: جلد ثانی «قواعد الجلیه» قریب نصف آن، ترجمه و حفظ لغات قسمت اول مدارج القرائه با بیان صیغه‌سازی و اعلال و اعراب بعضی از عبارات امثال آن به طوری که عملیات صرف و نحو که در سنوات سابقه تحصیل شده، فهمانیده شود و در این سال باید شروع نمود به ترجمه عبارات سهله فارسی به عربی.

سال پنجم: بقیه جلد ثانی قواعد الجلیه، ترجمه و حفظ لغات قسمت دیگر جلد سوم مدارج القرائه با بیان صیغه‌سازی و اعلال و اعراب بعضی از عبارات امثال آن به طوری که عملیات صرف و نحو که در سنوات سابقه تحصیل شده، فهمانیده شود. و در این سال هم باید به ترجمه عبارات سهله فارسی به عربی پرداخته به علاوه مشق کنند و عبارات عربی بی‌اعراب را صحیح بخوانند.

«قرائنه»

سال اول: احتیاجات و اعمال طفل در مدرسه، اسباب و لوازم کلاس، کارهای عمده [آی] که در کلاس صورت می‌گیرد از قبیل خواندن و نوشتن و غیره، قسمت‌های مختلفه کلاس، موارد استعمال اشیای کلاس، روابط شاگرد با دیگران در مدرسه، تفریح، بازیها، اعداد، محاسبه ساده، اوزان و مقیاس‌ها، وقت و درجه حرارت، تقسیم اوقات، تعیین وقت از روی ساعت، سن، حرارت و برودت، فصول به اختصار، بدن انسان و احتیاجات آن از قبیل غذا و لباس، اعمال حواس خمس، سلامتی و مرض، خانه و خانواده، قسمت‌های مختلفه خانه و میل و لوازم خانه، اعضای خانواده و مشاغل آنها.

تبصره: در این سال معلم باید تمام کوشش و هم خود را صرف آموختن تلفظ صحیح بنماید، برای [نیل به این] مقصود لازم است کلمات را قبلاً به شخصه ادا نموده، پس از آن محصلین را گاهی منفرداً و گاهی مجتمعاً به تلفظ کلمات وادارد. بعد از آن که به این طریق تلفظ صحیح آموخته شد، مقتضی است کلمات را روی تخته سیاه یا روی کاغذ برای تعلیم املاء بنویسند. تعلیم لغات باید به وسیله نشان دادن اشیایی که طفل را احاطه کرده است، صورت بگیرد و اگر اشیا در دسترس طفل نیست، معلم می‌تواند آنها را به کلاس آورده، ارائه دهد. مکالمه و محاوره هم ممکن است به وسیله نقشه‌جات دیواری انجام بگیرد.

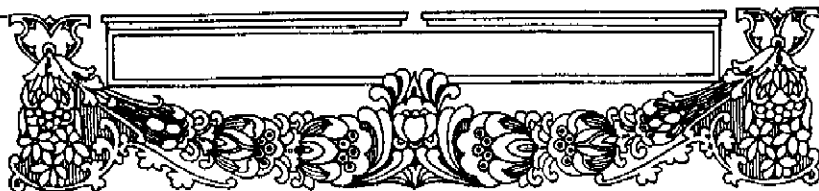
سال دوم: دهات، مناظر دهات و بیلاقیها، آثار جوئی، فصول، نباتات و حیوانات، زندگانی و مشاغل و تفریحات روستایی، شهر، کوچه، درشکه، اتومبیل و وسایل نقلیه دیگر، پست، تأثر، موزه، کتابخانه، مغازه، بازار و غیره، طبیعت، دریا، رودخانه، کره، جنگل، جلگه و غیره.

تبصره: معلم از ذکر اشیایی که طفل اسامی فارسی آنها را نمی‌داند باید اجتناب نماید. به علاوه حفظ لغات را از روی کتاب لغت باید قدغن کند و در طرز تعلیم دستور سال اول را که تحت تبصره مذکور شده مراعات نماید. قواعد گرامر هم در ضمن تدریس به وسیله تحرینات شفاهی و کتبی با رعایت سهولت و اشکال باید تعلیم شود. در این سال معلم می‌تواند کتاب قرائت را نیز معمول دارد، مشروط بر این که کتاب ساده و لغات مذکوره در فوق را حاوی باشد. بالاخره معلم باید در این سال هم شاگردان را به مکالمه و محاوره از روی نقشه‌جات دیواری وادارد و گاهی هم برای آنها دیکته بگوید.

گرامر: اسم، حرف تعریف، صفت، ضمیر به حدی که در گرامر دوره متوسطه شرح داده می‌شود، تجزیه نحوی (آنالیز گراماتیکیال) درباره اقسام کلماتی که ذکر شد.

سال سوم: قرائت و ترجمه، حفظ قطعات منتخبه سهل، افعال با قاعده در ضمن مکالمه و تمرین باید تعلیم شود، دیکته. گرامر: فعل، قید، حرف اضافه، حرف ربط، حرف تعجب به حدی که در گرامر دوره متوسطه شرح داده می‌شود، تجزیه نحوی (آنالیز گراماتیکیال).

تبصره: در سال دوم و سوم معلم باید به قرائت اهمیت بدهد و دستورهای سالهای قبل را نیز مراعات نماید. جلد سوم کتاب

«لکتورمانوتل» برای قرائت در این سال خوب است.

سال چهارم: تکمیل قرائت و ترجمه، حفظ قطعات منتخبه نظم و نثر، افعال بی قاعده در ضمن مکالمه و تمرین تعلیم داده شود، دیکته، نوشتن موضوعات خیلی سهل، مراجعه و تکمیل قسمت اول گرامر که در سال دوم مذکور شده بالاخص به وسیله تمرینات، برای قرائت، کتاب «لکتورگوران» جلد سوم خوب است انتخاب شود.

سال پنجم: تکمیل قرائت و ترجمه، حفظ قطعات منتخبه نثر و نظم، نوشتن موضوعات و تحریرات متداوله، مراجعه و تکمیل قسمت دوم گرامر که در سال سوم ذکر شده، آشنایی به احوال بزرگترین شعرا و نویسندگان معروف فرانسه در ضمن قطعات منتخبه آنها، تبصره: محصولات می توانند به جای فرانسه، انگلیسی یا آلمانی امتحان بدهند و پروگرام آنها در همان حدودی است که برای فرانسه تعیین شده است.

«فقه»

سال اول: اطعمه دایر به محلله و محرّمه، صید و ذباحت، احکام و انواع معاملات و حرام و حلال آن، سبق و زُمایه (۵۴).
سال دوم: تجارت، مضاربه و مزارعه، شرکت، احیای موات و مشترکات، احکام لقطه و ضاله (۵۵)، نذر و عهد و قسم، احکام غضب.
سال سوم: قضا و شهادت، باب ارث به اختصار، مختصری از حدود و کفارات و قصاص و دیّات.
در سال چهارم و پنجم باید [به] پروگرام فقه سه ساله اول مراجعه شود.

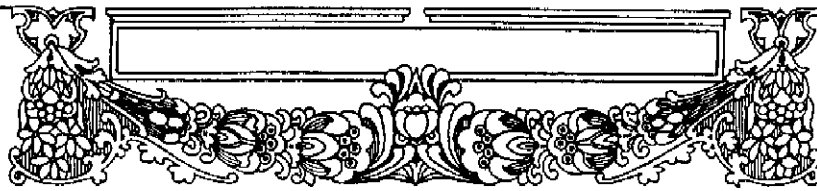
«اخلاق»

سال اول: تکالیف نسبت به خود، کار، نظافت (نظافت روحی و جسمی)، صادق و درستکار بودن، شجاعت و استقامت، تکالیف نسبت به والدین و معلمین، حق شناسی، اطاعت و احترام، تکالیف اجتماعی، رفاقت، ادب، مهربانی، تعاون، احسان.
سال دوم: تعاون اخلاقی، تکالیفی که مستلزم تعاون است، خانواده، احترام عادات خانوادگی، شعف زندگانی خانوادگی، اثر خانواده در مملکت، مدرسه، رفاقت، محبت، وطن، عشق به محل تولد، عشق به وطن و علاقه به دین و تکالیف مختلفه آن، تکالیف راجعه به عدالت، احترام اموال دیگران، احترام نسبت به تعهدات و قول خود، احسان و اشکال آن، سعادت‌ی که در نتیجه مفید و خوب بودن به انسان متوجه می شود.
سال سوم: سرنوشت ما، حیثیت انسانی، چرا باید شخص خود را بشناسد و به چه طریق مومن به آن می شود، اعمال خوبی و بدی، عشق به حقیقت، شجاعت در باب این که انسان خوبی را بخواهد و به آن عمل کند، نظم، عادات، حجب، میانه روی، انتخاب لذت‌های خودکار، عشق به مطالعه و درس و علم، ذوق تنظیم و ترتیب زندگانی داخلی، وجدان، اهمیت زن در غائله بشری و ایجاد روح عظمت در زن به قسمی که بر وفق عصمت رفتار نماید و پیرامون کارهای زشت نگردد.

«پداگوژی یا تعلیم و تربیت»

سال چهارم: معرفت النفس از نظر تعلیم و تربیت

۱. تاثیر ساختمان بدن در اعمال دماغ، تاثیر محیط در وجدان فردی، تاثیر تربیت.
۲. پرورش قوه حافظه، اقسام حافظه، اثر فراموشی، تصورات، قواعد تربیتی راجع به پرورش قوه حافظه.
۳. عمل قوه متخیله، اختراع علمی، ابداع شعری و صنعتی، قوه متخیله طفل، میل او به حکایات و قصص و موضوع خارق العاده، تا چه اندازه و به چه وسایل ممکن است قوه متخیله طفل را پرورش داد.
۴. توجه، توجه ارادی و غیرارادی، اغتشاش حواس و خستگی دماغ، پرورش قوه توجه، وسایل تحریک و جلب.
۵. تصورات مجزده و تصورات کلی، طریق تشکیل آنها، تصورات کلی و کلمات، درجات مختلفه تجرید و تصمیم، خطرات آنها، لزوم استعمال طریقه تعلیم از راه محسوسات.
۶. استدلال و حکم، ترتیب آنها، زبان و فکر، طرز انشاء.
۷. لذت و الم، طریق تنظیم میل مفرط طفل به لذت، طریق تولید حس مقاومت و تحمل در مقابل آلام.

۸- تأثرات: تأثرات طفل، ترس، حجب، خشم، طریق معالجه آنها.
۹- حس کنجکاو و عشق به علوم، طریق رهنمایی حس کنجکاو طفل، تحسین و عشق به زیبایی، پرورش ذوق، عشق به خوبی و حسن اخلاق.

۱۰- قوه فعاله، عادت، عادات جسمانی، پرورش بدن، عادات اخلاقی و عقلانی.

۱۱- تربیت قوه اراده.

۱۲- سنجیه و تربیت آن.

۱۳- مریب و صفات لازمه او.

۱۴- شاگرد، نمونه‌های مختلف شاگرد و طبایع، لزوم متناسب کردن طرق تعلیمیه با سن و خلقت شاگرد.

۱۵- پسیکلوزی کلاس.

۱۶- تربیت و نظم، مکافات و مجازات مدرسه.

۱۷- تهیه کلاس و لوازم آن.

۱۸- درس، مکالمه و کتاب، سؤال.

۱۹- معاونت اقوام و معلم به یکدیگر جهت تربیت طفل.

سال پنجم: اخلاق حرفه:

۱- تربیت حرفه.

۲- معلمه باید خود را در تمام عمر تربیت نماید، وجدان حرفه.

۳- تکالیف نسبت به شاگردان، عدالت و خوبی، روابط مابین همکاران و مدیر وزارتخانه، زندگانی شخص معلمه، زندگانی او باید سرمشق باشد، تعلیم قوانین و نظامات اداری.

«پداگوژی عمومی»

۱- صنعت تعلیم، استعداد، وجدان حرفه.

۲- صفات معلمه خوب، نظافت، رفتار خوب، خون‌سردی و حوصله، عدالت، اغماض، استقامت.

۳- طریق تهیه یک درس، سوالات کتبی و شفاهی، تعلیم باید تدریجی و مطابق فهم طفل باشد.

- صفات اطفال را که باید تقویت نمود: هوش، قوه مشاهده و مداخله، ذوق و زیبایی، عشق به خوبی، رقابت.

- نظم: طریق تحصیل آن، طریق تشویق و تنبیه محصلین.

- کلاس خوب: لزوم آن که کلاس قبل از همه چیز جا دارد با روح باشد، محل شاگردان در کلاس، ساعات درس، قرائت در

کلاسهای مختلف، خط، حساب، انشاء، انتخاب موضوع، افکار، لزوم طرح نقشه، علم‌الاشیاء، لزوم تجارب، تجارب را ممکن است با

خرج کم و اسباب مختصر به عمل آورد.

- کلاسهای بدی: (خیاطی، کاموادرزی و غیره)، نقاشی: طفل به نقاشی طبعاً مایل است، طریق توسعه ذوق نقاشی، تعلیم خانه‌داری،

اطلاعات مختصر در مدرسه ابتدایی.

- ورزش: حرکات تنفسی و غیره.

نتیجه: با وجود این که در ظاهر تعلیم دروس بر طبق روشهای مختلف صورت می‌گیرد، مع‌هذا، باید بین آنها وحدت و رابطه موجود

باشد. دروس باید روی هم رفته قسمی تعلیم شود که تمام قوای عاقله توسعه و تربیت یابد.

تیسره: قسمت پروگرام پداگوژی عمومی باید در سال چهارم و پنجم تدریس شود.

«جغرافی»

سال اول: تعریف جغرافی و تقسیمات آن، شکل زمین، حرکات ارض بدون ذکر دلیل، محور، قطبین، خط استوا، مدارات یومیه،

خطوط نصف‌النهار، مناطق خمسه.

اوضاع طبیعی: تقسیم زمین به آب و خاک، دریا، حرکات آب دریا (موج، جزر و مد، جریانهای دریایی، موجودات بحری)، مواقع بلاد

و خوبی و بدی آن، جبال و فلات^(۵۶)، جنگل‌ها و مدخلیت آنها در اوضاع طبیعی و احوال انسان، جنس خاک، آب و هوا (درجه حرارت، رطوبت، باد و باران، انواع آب و هوا)، مداخله آن در اوضاع زمین، وضع رودخانه‌ها و دریاچه‌ها، وضع سواحل، جنس حیوانات و نباتات و معدنیات.

اوضاع سیاسی: احوال انسان و تقسیم نژادها، کیفیت راجعه به جمعیت بلاد و ممالک، جغرافیای امریکا و اقیانوسیه^(۵۷)، شامل اوضاع طبیعی و سیاسی و اقتصادی، در آمریکا: «اتازونی» و «کانادا» و «مکزیک» و «برزیل» و جمهوری «آرژانتین» و «شیلی». و در اقیانوسیه: «استرالیا» و «زلاند جدید» و «مالزی» را بیشتر بسط دهند. در سال اول، دوم و سوم معلم می‌تواند به نظر خود قطعات دنیا را تغییر دهد به شرط آن که تا آخر سال سوم پنج قطعه عالم و جغرافیای مفصل ایران تماماً خوانده شود.

سال دوم: اروپا و افریقا، حسن موقع و نتایج شکل اروپا و مناسبت آن قطعه را برای بسط تمدن و ترقی توضیح کنند. در اروپا: «انگلیس» و «فرانسه» و «آلمان» و «اتریش» و «ایتالیا»^(۵۸) و «روس» و «هلند» و «بلژیک» و «سوئیس» را بیشتر بسط دهند. تمدن اروپا و اوضاع اقتصادی را بالنسبه مفصل تر بیان نمایند.

در افریقا: «مصر» و ممالک مغرب (تونس، الجزایر، مراکش) و «سودان» و «کنگوی بلژیک» و «حبشه» و «کلنی کاپ»^(۵۹) را بیشتر بسط دهند. اختصاصات طبیعی افریقا را از اوضاع صحرائی کبیر و افریقای مرکزی به دقت بیان کنند.

سال سوم: آسیا و ایران، آسیا را در تمام اوضاع طبیعی و بلتیک با اروپا بسنجند، «سبیری» را از حیث اوضاع طبیعی و «ترکستان روس» و «قفقاز» و «عثمانی آسیا» و «هندوستان» و «افغانستان» و «چین» و «ژاپن»^(۶۰) را از حیث اوضاع طبیعی و سیاسی و ثروتی بیشتر بسط داده و اختصاصات هر یک را به خوبی بفهمانند.

در ایران ابتدا اوضاع طبیعی فلات آن را اجمالاً بیان کرده و آن‌گاه به اوضاع طبیعی و سیاسی و ثروتی آن بپردازند. اهمیت موقع ایران را از حیث وقوع در سر راه هندوستان و اختصاصات آب و هوا و نتایج آن را به تفصیل بیان کنند. از وضع طبقات الارض ایران آنچه به دست آید شرح دهند، اوضاع طبیعی و اداری و اقتصادی هر یک از ایالات را جداگانه شرح دهند، حقارت اوضاع اقتصادی حالیه و وجود منبع ثروتی را که بعدها ممکن است به کار اندازند؛ ظاهر نمایند.

سال چهارم: مراجعه و تکمیل کلیات جغرافیایی مخصوصاً قسمت جغرافیای ریاضی و اقتصادی از دول معظمه «انگلیس» و «فرانسه» و «آلمان» و «هلند» و «بلژیک» را شرح دهند.

سال پنجم: بقیه دول معظمه: اتازونی، ایتالیا، روسیه، ژاپن، [و] جغرافیای ایران [با] مراجعه به موادی که در سال سوم ذکر شده با ذکر اوضاع اقتصادی فعلی مملکت ایران و وسایل توسعه اقتصادیات و آتیه ایران.

«تاریخ»

سال اول: تاریخ ممالکی که دولت هخامنشی از آن تشکیل یافته (مصر، کلد، آشور، فلسطین، بنی اسرائیل، فینیقیه، لیدی، ذکر اختصاصات جغرافیایی و اصول وقایع تاریخی و تمدن مملکت)، اختصاصات جغرافیای ایران، نژاد ایرانی و دین زردشتی، تاریخ ایران به روایت مشرق زمین (پیشدادیان و کیان خیلی به اختصار)، دولت «مد»، دولت هخامنش (تاسیس آن دولت، سلاطین بزرگ هخامنشی، تمدن هخامنش).

یونان، اختصاصات جغرافیایی از منزه ما قبل تاریخی دوره «هومر»، یونانی‌های آسیا و آن و اسپارت، کلنی‌های یونانی به اختصار، جنگهای «مدیک»، قرن «پریکلس» و ادبیات و صنایع مستظرفه و حکمت تا زمان اسکندر مقدونیه، فیلیپ و اسکندر، انقراض دولت هخامنشی و اختلاف تاریخ مشرق و مغرب، هلنیسم در مشرق، تجزیه دولت اسکندر، اسکندریه [و] اهمیت آن، خلفای اسکندر در ایران.

سال دوم: ایران، سلسله اشکانی و ساسانی (سلاطین بزرگ و وقایع مهمه تمدن هر یک از دو سلسله)، دولت روم، اوضاع ایتالیا قبل از تاسیس دولت روم، تبدیل سلطنت روم به جمهوری و تربیت دولت جمهوری، فتوحات زمان جمهوری، تغییرات مهمه داخلی از حیث حقوق و قوانین و عادات و اخلاق، تبدیل جمهوری به دولت امپراطوری، فیصر و امپراطوری‌های بزرگ، تربیت دولت امپراطوری و تمدن و عادات و اخلاق در زمان امپراطوری، تغییرات مهمه در اواخر دولت روم، استیلای ژرمن‌ها، شروع قرون وسطی و تنزل تمدن، تشکیل دولت شارلمانی.

سال سوم: ایران: سلسله‌های بزرگی که از تجزیه دولت عرب تشکیل یافته، آداب و اخلاق و تمدن و زبان و ادبیات و رجال بزرگ

ایران قبل از مغول، استیلای مغول و خرابی ایشان، سلاطین بزرگ مغول، فترت بین مغول و تیموریان، استیلای امیر تیمور و سلسله تیموریان، فترت بین تیموریان و صفویان، سلسله صفویه (تاسیس این سلسله، شاه اسماعیل، شاه عباس اول، وقایع مهمه با ذکر اسم سلاطین و تمدن صفوی، فتنه افغان، نادرشاه، کریم خان زند، سلسله قاجاریه به اجمال.

اروپا: تجزیه دولت شارلمانی، ملوک الطوائف، تربیت شوالیه گری، قدرت پاپ، تشکیل دولت امپراطوری آلمان، جنگهای صلیبی و اثر آن در تمدن اروپا، وضع دول اروپا در آخر قرون وسطی، تمدن قرون وسطی و ترقی در مانه^(۶۱) سیزدهم، اکتشافات و اختراعات بزرگ (فن چاپ و قطب‌نما و باروت^(۶۲) و غیره)، انقراض روم شرقی و ختم قرون وسطی و نشر معارف یونانی در اروپا، اکتشافات جغرافیایی (کشف راه هندوستان از شرق)، کشف امریکا و مسافرت «ماژلان»، تشکیل دولت اسپانیا و اخراج عرب از اندلس، رقابت خانواده فرانسه و اتریش خیلی به اجمال، تجدد ادبی و صنعتی، ظهور دولت پروتستان، جنگهای سی ساله به اجمال، تاریخ انگلیس از ابتدای تاسیس آن دولت تا سلطنت «گیوم درانز» (خیلی به اجمال جز آنچه که راجع به مشروطیت انگلیس است خیلی مسوط تر باید گفته شود)، ترتیب مرکزیت و قوت دولت فرانسه، لوئی چهاردهم با پلنیک خارجی و داخلی او، تاسیس دولت روس (بطرکیبیر و کاترین دوم)، تاسیس دولت پروس، تغییر وضع اتریش در مانه هجدهم، اوضاع فرانسه در مانه ۱۸، اوضاع انگلیس در مانه ۱۸، جنگ استقلال اتازونی، کشمکش فرانسه و انگلیس بر سر مستملکات و ترتیب کلنی‌های اروپایی در قرون جدید و تصرف هندوستان، علوم و ادبیات، صنایع مستظرفه در کلیه ممالک اروپا در مانه ۱۷ و ۱۸، شورش فرانسه و امپراطوری ناپلئون و کنگره «وین» و تغییرات بزرگ دول اروپا در مانه ۱۹ به طور اجمال، پلنیک دول اروپا در خارج اروپا، استقلال ممالک لاتین، امریکا و ژاپن در چین و مسأله شرق اقصی. سال چهارم: از منه ما قبل تاریخ، تقسیم تاریخ به: تاریخ قدیم، قرون وسطی، قرون جدید، قرون معاصر، تمدن مصر و کلاهد و آشور و بنی اسرائیل و فنیقیه و لیدی، تمدن ایران قبل از اسلام، تمدن یونان و روم.

سال پنجم: تمدن ایران از بعد از اسلام تا این زمان، تمدن مغرب از ابتدای قرون جدید تا به حال.

«حساب»

سال اول: شماره اعشاری، جمع و تفریق و ضرب در اعداد صحیح، حاصل ضرب عددی در مجموع یا تفاضل چند عدد، حاصل ضرب عوامل، قواء^(۶۳) اعداد، تقسیم اعداد صحیح، قابلیت تقسیم بر ۲ و ۵ و ۹ و ۳ و ۱۱، اعداد اول، قاعده عملی تجزیه عددی سهیل، ضرب عوامل اول برای تعیین بزرگترین مقسوم علیه مشترک و کوچکترین مضرب مشترک، کسور متعارفه، اعمال در کسور متعارفه، کسوری اعشاری، اعمال در کسور اعشاری، تحویل کسور متعارفه به کسور اعشاری، کسور متناوبه، دستگاه متری و مقیاسهای ایران، امثال ساده از تبدیل واحدهای مختلف، نسبت و تناسب، کمیات متناوبه و مستقیمه یا معکوسه، اربعه متناسبه، موابحه مفرد و تنزیل تجارتي، مسایل ساده راجع به اختلاط و امتزاج.

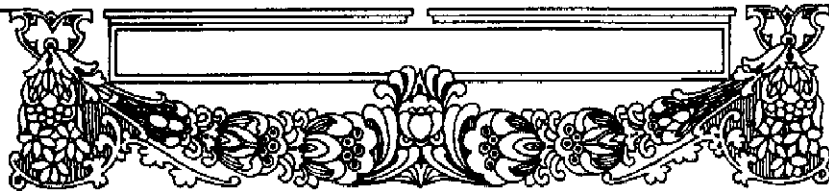
سال دوم: مراجعه دستگاه متری و مقیاسهای ایران در طول و حجم و سطح، اوزان و کثافت^(۶۴) و زمان و سرعت، قاعده عملی برای استخراج جذر تا تقریب معین، تناسب، امثله دستگاه متری و کسور، تسهیم به نسبت و مشارکت، مسایل اختلاط و امتزاج.

سال سوم: مراجعه به پروگرام سال اول و دوم در ضمن تمرینات مختلفه.

سال چهارم: شماره اعشاری، اعمال اربعه، قضایای اصلیه متعلقه به این اعمال، باقیمانده‌های تقسیم عددی بر ۲ و ۵ و ۹ و ۳ و ۱۱ و یا بر هر مقسوم علیه غیر مشخص، اصول بزرگترین مقسوم علیه مشترک و کوچکترین مضرب مشترک، تعریف و خواص اعداد اول، تجزیه اعداد صحیح به عوامل اول (این تجزیه فقط به یک طریق ممکن است)، اصول کسور متعارفه و اعشاری، حالت تناوب، مجذور و مکعب عدد صحیح یا کسری، استخراج جذر یا کعب از عدد صحیح یا از کسر به تقریب معین، دستگاه متری، نسبت و تناسب، تعریف خطای مطلق و نسبی.

«هندسه»

سال دوم: خط مستقیم و سطح مستوی، زوایا، مثلث، مثلث متساوی‌الساقین، حالات تساوی دو مثلث، خطوط عمود و مایل، مثلث قائم‌الزاویه، حالات تساوی دو مثلث قائم‌الزاویه، خطوط متوازیه، مجموع زوایای مثلث کثیرالاضلاع محدب، اشکال متوازی‌الاضلاع و مستطیل و مربع و لوزی [و] دایره، خطوط مماس بر دایره، قوسی و اوتار، اندازه و مقیاس زوایا، استعمال ستاره و گونیا و پرگار و نقله، ترسیم زوایا و مثلث و خط عمود و متوازی مسایل ترسیمی راجع به خط و دایره، ترسیم خطوط مماس بر یک دایره.

سال سوم: طولهای متناسبه، هر خط متوازی با یکی از اضلاع مثلث قسمت کند دو ضلع دیگر را به قطعات متناسبه و یا به عکس، مثلثات متناسبه، حالات تشابه دو مثلث، خواص منصف‌الزوایای مثلث، روابط متری در مثلث قائم‌الزاویه، قضیه فیثاغورث، تعیین جمله چهارم تناسب، ترسیم واسطه هندسی، اشکال کثیرالاضلاع منتظمه، محاط نمودن اشکال منتظمه در دایره (مربع و مسدس و مثلث متساوی‌الاضلاع)، دو کثیرالاضلاع منتظمه که بر یک عده اضلاع باشند منسأبند، نسبت محیط دو کثیرالاضلاع متناسبه به یکدیگر، طول محیط دایره، نسبت به محیط دایره به قطر، محاسبه مقدار π (۶۵) (باید اکتفا کرد که فقط به قاعده محیط‌ها)، مساحت، اشکال کثیرالاضلاع (مستطیل و متوازی‌الاضلاع و مثلث و ذوزنقه و کثیرالاضلاع غیر منتظم)، نسبت سطح دو کثیرالاضلاع به یکدیگر، مساحت کثیرالاضلاع محدد منتظم، مساحت دایره.

سال چهارم: سطح مستقیم و خط مستقیم در فضا، تعیین سطح، توازی خطوط و سطوح، خطوط و سطوح عمود، (خواص عمود) خطوط مایل و ارده از یک نقطه بر سطح، قضیه سه عمود، زاویه دو سطحی، تعریف زوایای کثیرالسطوح و منشور و هرم، سطح و حجم منشور و هرم، مخروط و استوانه [و] کره، سطوح حادثه از دوزان خطوط، مقاطع مستویه کره، اقطاب، سطح و حجم مخروط و استوانه مستدیر القاعده و کره، دستورالعمل برای تسهیل رنگ آمیزی.

سال پنجم: به جای هندسه «هیئت» باید تدریس شود.

«جبر»

سال سوم: استعمال حروف، فرمولهای جبری، اعداد مثبت و منفیه و مورد استعمال آنها در نمایش کیفیاتی که بتوان در دو جهت مخالف نقل نمود از قبیل: طول و زمان و سرعت و درجه حرارت، اعمال در اعداد مثبت و منفیه، یک جمله و کثیرالجمله، تقسیم عبارات یک جمله و کثیرالجمله، حل معادلات یک مجهولی درجه اول، حل و بحث (معادله دو مجهولی درجه اول - مسایل و طریق نقل مسایل به صورت معادله، معلم باید حتی الامکان به واسطه مسایل شاگردان را به تمرین وادارد.

سال چهارم: مراجعه و تکمیل معادلات درجه اول، نامساوی درجه اول، حل و بحث دو معادله دو مجهولی درجه اول، مختصات نقطه، تغییرات و علامت $ax + b$ (۶۶) و نمایش آن نسبت به دو محور، مختصات موارد استعمال نمایش های ترسیمی.

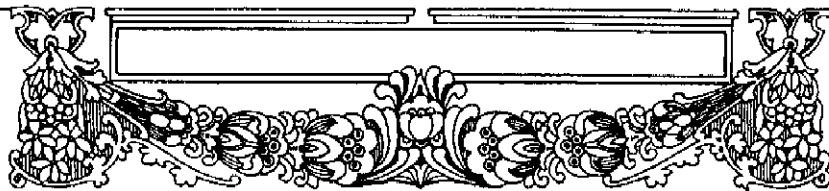
سال پنجم: معادله درجه دوم یک مجهولی (اصول مقادیر موهومی را نباید بسط داد)، روابط مابین ضرائب و ریشه‌ها، جنس و علامت ریشه‌ها (۶۷)، مسایل درجه دوم و معادلات ساده قابل تبدیل به درجه دوم.

«تاریخ طبیعی»

سال اول: حیوان‌شناسی، ترکیب بدن انسان به طور اختصار و تقسیمات عمده حیوانات از این قرار: تغذیه، هضم، ترکیب اغذیه، آلت هضم، تغییر شکل اغذیه در نقاط مختلفه بدن با شرح مختصر، منافع اصلی اغذیه ضروریه، حفظ الصحه تغذیه، مسمومیت غذایی، آب فاسد، تنفس، آلت تنفس، هوای قابل تنفس، خضر هوای کثیف و ابتلائی بدن به امراض به توسط مجرای تنفس، حنجره و حدوث صوت، آلت دوزان دم، خون، ابتلا به امراض مسریه به توسط خون، حرارت غریزیه، تولید و حفظ آن، ثابت بودن درجه حرارت در بدن انسان و بعضی حیوانات، پشم و پر و پوست حیوانات، البسه و خواص آنها از جهت حفظ الصحه، سلسله اعصاب، مراکز اعصاب، آلات حس، مضرات استعمال محرکات از قبیل الککل، حفظ الصحه آلات حس، حفظ الصحه جلد آلات حرکت، استخوانها، مفاصل و عضلات، ورزش و اهمیت آن در حفظ الصحه و مناسبات اندام، حیوانات ذوققار (۶۸)، صفات اصلیه طبقه خمسه آنها، پستاندارها و امثال چند از هر قسم آنها، طیور و امثال چند از هر قسم آنها، آشیانه‌های (۶۹) طیور، مهاجرت آنها، فایده وجود طیور و لزوم محافظت آنها، خزندگان و ذکر اقسام عمده آنها، ضفارع (۷۰) و تغییرات شکل آنها، ماهی‌ها و اقسام ماکول آنها و صید و پرورش آنها، حیوانات مفصلی، هوام (۷۱) و صفات ظاهری و تغییرات شکل آنها و بعضی اقسام مهم آنها، عنکبوتها و عقارب و غیرها، اقسام خرچنگ، فواعم (۷۲)، عنکبوتهای دریایی، حلزون، صدفها، مروارید، کره‌ها و زالوها (۷۳) و کره‌های طفیلی، ستاره‌های دریایی و حیوانات مرجانی.

سال دوم: معرفت نباتات و تعریف نباتات، انساج مختلفه نباتات، بیان شکل خارجی اعضای مختلفه یک نبات گلدان از قرار ذیل:

- ۱) ریشه: انشعابات آن، ریشه‌های کوچک فرعی، شعرهای (۷۴) جذابه، محفظه ریشه، قلم زدن و درخت خوابانیدن.
- ۲) ساقه: ساقه‌های خزننده، ساقه‌های بالارونده، ساقه‌های زیرزمینی، تنه درختها، مناطق نمو آن، مرکز تنه، بعضی بیانات در باب مصارف چوبها.

۳) برگ: تغییرات اصلی برگها و جوانه‌ها^(۷۵)، قسمت‌هایی از ریشه و ساقه با برگها که به طور غذا استعمال می‌شوند.

۴) گل: ساختمان کلی گل، تشکیل تدریجی قسمت‌های گل به واسطه برگها.

۵) میوه: ساختمان میوه‌های عمده، بذور و حبوب، حبوب غذایی و نمو آن، تقسیمات عمده نباتات از قرار ذیل: نباتات بارزالتناسل^(۷۶)، ذوفلقیتین^(۷۷)، بی‌طاس (اپتال)، مفصل‌الطاس (ویالی‌تیال)، متصل‌الطاس^(۷۸) (کاموتیال)، یک‌فلقه، عریان‌البذور^(۷۹) (ژیموسپرم)، ذکر چند فامیل از نباتات به واسطه گیاههای خیلی معروف یا خیلی مهم، نباتات خفی‌التناسل، سرخس حشیش‌الطوع (پرل)، رجل‌الذئب^(۸۰)، (کولویرو)، الگها^(۸۱)، قارچها، اقسام سمی و خوراکی قارچها، نباتات مخصوصه نواحی مختلفه زمین.

سال سوم: معرفت‌الارض، بیان تغییرات زمین حتی‌المقدور به وسایل امثله هر محل، بارانها، تغییرات تدریجی سطح زمین به واسطه جریان آنها، عریانی جبال، عمل مستحفظه نباتات، اهمیت غرس اشجار در اراضی بدون اشجار، حفر دره‌ها، نقل مواد به واسطه آنها، طرز تشکیل رسوبات دلتا، رسوبات و صفحات^(۸۲) آنها، سنگ‌ریزه، گل رس یا آهکی، تبدیل رسوب به زمین مطبق، آثار موجودات زنده ملفوفه در زمین‌های مذکوره، طبقات قابل نفوذ و غیر قابل نفوذ، سطح آب زیرزمینی و چاه‌ها، چاههای آرتزین، چشمه‌ها و قنوات، برفهای دائمی، تشکیل و حرکت یخچالهای طبیعی، پارچه سنگهای سیار، منابع یخ، بادهای، انتقال غبارها و ریگ‌ها، تپه ریگ، رش^(۸۳) یا احجار تحت‌الارض در حالت میعان، انفجار آنها در اراضی رسوبی، مواد خروجیه قدیمه و جدیده، کوه آتش‌فشان، مواد آتش‌فشانی، چشمه‌های آب گرم، آبهای معدنی، صعود ابخره^(۸۴)، زلزله، ارتفاع و پستی زمین، تغییر خطوط ساحلی، موجودات حییه، تورپ، جبال تحت‌البحری، جزایر مصنوعه به واسطه حیوانات و نباتات و مرجانها.

سال چهارم: حیوان‌شناسی، تشریح و فیزیولوژی حیوانی، انساج مختلفه حیوان، تشکیل اعضای حیوانات از انساج مختلفه، وضع تشکیل اعضای عمده در سلسله حیوانات، تکمیل تدریجی اعضای حیوانات، حیوانات دوفقار، صفات اصلیه فقره‌دارها، تغییرات آنها در طبقات مختلفه ذوفقارها و صفات ممیزه ماهی‌ها و ذوحیوتین^(۸۵) و خزنده‌ها و پرنده‌ها و پستاندارها، بیان اعمال مختلفه فیزیولوژی در بدن انسان، عمل تغذیه، هضم، آلت هاضمه، اغذیه، اثرات شیمیایی هاضمه، دوران دم، خون، آلت دوران خون، کیفیت دوران لثف، جذب تنفس، آلت تنفس، آثار شیمیایی یا فیزیکی حرارت‌گریزیه، دفع فضولات، کلیه، کبد، اعمال کبد، اعمال ارتباطی، مراکز اعصاب و اعمال آنها، اعصاب حس، اعصاب حرکت، اعضا و حواس خمسسه، چشم، رؤیت، تغییرات فیزیولوژی که در چشم‌ها حاصل می‌شود از حیث دور و نزدیک دیدن، گوش و سماع، شامه، ذائقه، جلد لامسه، اعضای حرکت، حنجره و صدا.

سال پنجم: نبات‌شناسی، تشریح و فیزیولوژی نباتات، وضع تشکیل اعضای عمده در سلسله نباتات، الگها، قارچها^(۸۶)، نباتات خفی‌الزهر، «گریبتورگام»، صفات مخصوصه نباتات گلدار، تغذیه، ریشه، ریشه‌های کوچک، نمو اعمال فیزیولوژی، ریشه، ساقه، نمو اعمال فیزیولوژی آن، برگ، تشکیل و نمو فیزیولوژی برگها، تغذیه نباتات به طور عموم، ماده ملزومه بزی (کلروفیل)، اغذیه، نوربرداری در خاک، مقدار غذایی که در نباتات به طور ذخیره باقی می‌ماند، تنفس، نباتات طفیلی، تولد و تناسل، گل، غلافهای گل اتامین، آلت تکثیر، اتر (طعم‌الاشجار)، پولن (غبار گل)، کارپل، ادال، ثمرآوری و نمو، میوه و هسته، روئیدن دانه، آثار متعلقه به آنها، مقایسه توالد و تناسل در نبات بی‌گل و گلدار، تکامل نباتات.

«فیزیکی»

سال دوم: قوه ثقل، مختصری از شرح و تعریف قوه، امتداد نقطه اثر، کیفیت آن، خط قائم، شاقول، اسباب تراز بناها، توزین به اعانت آلات معموله، قبان، ترازو، توزین مضاعف، اندازه گرفتن حجم جامدات و مایعات، استعمال ظروف^(۸۷) درجه‌دار، وزن مخصوص، تکائف نسبی، تعادل مایعات و گازها، فشار وارده به واسطه جامدات در روی سطوحی که بر آنها تکیه دارند، مثالهای سهل معروف، شرح مختصری از فشار مایعات، دریاب این که سطح آزاد مایعات مستوی یا افقی است، همچنین سطح فصل مشترک دو مایعی که بنا هم مخلوط نشوند مستوی و افقی است، فشار مایعات، تعریف قاعده که از روی آن فشار بر هر سانتی‌متر مربع جدار ظرف مشخص می‌شود و بعضی امثله عددی در این خصوص، موارد استعمال ظروف مرتبطه ترازو، تقسیم آب در شهرها، منگنه آبی، آسانسور، امتحان دیگها، قضیه ارشمیدس و تجربه آن، اجسام شناور، گازها صاحب وزن هستند، فشار هوا، میزان‌الهواء، استعمال آن جهت تعیین ارتفاعات، میزان الضغط‌های^(۸۸) معمولی، قانون ماریت، بعضی امثله عددی، شرح و تعریف نلمبه‌ها.

حرارت: درجه حرارت، میزان الحراره‌های معمولی و تقسیمات صد قسمتی، مختصری در خصوص انبساط اجسام و موارد استعمال

آنها، تعیین و مقادیر حرارت از روی قاعده مخلوطات، مختصری در خصوص حرارت مخصوصه، مقدار حرارت مخصوصه آب، نتایج آن، ذوب، نقطه ذوب، حرارت ذوب، انجماد، تبلور، تبخیر، گرم کردن آب در ظروف دهان بسته، دیگ بخار، تغییرات فشار با درجات حرارت، اصول ماشینهای بخار، گرم کردن آب در مجاورت هوا، غلیان، تغییر درجه حرارت غلیان، فشار، تقطیر، بخار آب موجود در هوا، مختصری در خصوص انتقالات حرارت و حفظ از سرما و گرما.

سال سوم: صوت و حقیقت آن، انعکاس صوت، صفات صوت، دیابازن، نور، اجسام نیمه شفاف، انتشار مستقیم الخط نور، سایه، مختصری در انعکاس و انکسار نور، تصویراتی که از آئینه‌ها و عدسی‌ها حاصل می‌شوند (این مطالب فقط عملاً باید باشد، سیر اشعه و تصویر حقیقی و مجازی، مختصری در خصوص ابصار، نزدیک‌بین، دوربین، شیشه‌های عینک جهت اصلاح چشم، عدسی ذره‌بین، شرح مختصری در خصوص عینک ذره‌بین، مرکب بودن نور سفید، رنگ اجسام، عکاسی، الکتریسیته، استوانه فاراده، مقدار تولید الکتریسیته، الکتریزه کردن به واسطه اثر مجاورت، قدرت نوکها، اصول ماشین الکتریسیته، مطالب تجربه در خصوص اختلاف سطح الکتریسیته، ظرفیت الکتریسیته به طور اختصار، آلات متعلقه به الکتریسیته متکاثف^(۸۹)، جریان الکتریک، قطب‌نما، آهن‌ریا، میدان مغناطیسی، میدان مغناطیسی یک جریان الکتریسیته، قاعده آمپر، سولنوئید، الکترولیز به طور اختصار، آمپر، امپدانس، مقاومت الکتریکی، اهم، قانون اهم، ولت‌متر، قانون ژول، قدرت الکتریکی، وات، موارد استعمال مهمه مغناطیس الکتریکی، اصول تلگراف، ماشین گرام، اصول آثار الکتریسیته القایی، مختصری در باب الکتریسیته جو، برق‌گیر.

سال چهارم: حالات مختلفه ماده، مثالهای متداولی جامدات و مایعات و بخارات، جسم واحد ممکن است به هر سه حالت درآید، مختصری از شرح گاز و قوه قدرت و بعضی امثله معمولی و عددی، واحدهای معمولی و واحدهای سلسله Cgs گاز و قوه و قدرت، ادامه کار، اهم، سطح مورب آلت جراثیم، تعریف (بدون استدلال) قوانین ترکیب قوای معادله و قوای متوازیه، امتداد معبر، قوه ثقل، مرکز ثقل، وزن، استعمال ترازو، وزن مخصوص و کثافت، قاعده تعیین وزن مخصوص به واسطه سنگ، مختصری از جرم، تعادل مایعات و گازها، قوه وارده بر قسمتی از جدار، فشار، واحدهای متوالی آن، قانون پاسکال، اختلاف فشار بر حسب عمق، موارد استعمال و امثله متعلقه به آن، فشار هوا، میزان الهوا، استعمال جهت ارتفاعات، میزان الضغطه با هوای آزاد، میزان الضغطه فلزی، قضیه ارشمیدس و استعمال آن جهت تعیین وزن مخصوص، اجسام شناور، آرستایان، اصول تلمبه‌های گازی و مایعی، حرارت، تعریف درجه حرارت، میزان الحراره‌های زیبایی، تعیین نقاط ثابت، بیان مختصری از مقدار حرارت، اندازه گرفتن مقدار حرارت از هر مبدا که باشد، قاعده مخلوطات، حرارت مخصوصه، انبساط خطی، انبساط مایعات، منتهی درجه تکاثف آب، خطوط منحنیه متعلقه به انبساط، فواید کورافلسیانه‌های انبساط، قابلیت تراکم بخارات، قانون ماریت، ذوب خمیری و ذوب فوری، نقطه ذوب، شرح مختصری در خصوص تبخیر مایعات و میعان گازها، غلیان، تقطیر، حرارت تبخیر، بخار آب موجود در هوا، نقطه شبنم، تعیین آن، ابر و مه، باران و برف، حرکات عمومی جو، مختصری از قابلیت هدایت و قوه شعشعه و قوه منجذبه و موارد استعمال آن‌ها، طرق مختلفه گرم کردن منازل، اصول تاسیس بخار.

سال [پنجم]: مبحث نور - اجسام منیره و اجسام مستنیره^(۹۰)، اجسام کدر یعنی حاجب ماورا، اجسام شفاف یعنی غیر حاجب ماورا، اجسام نیم‌شفاف، انتشار مستقیم به خط نور، سایه‌ها، اصول چرخ دنداندار، سنجیدن کمیت دو منبع نور از روی تجزیه، قوانین انعکاس، آئینه‌ها و امتداد حرکات اشعه، تصویرات حقیقی و مجازی، قوانین انکسار، انعکاس کلی تیغه‌های متوازی منشور مثلث القاعده، عدسی‌ها، امتداد اشعه و تصویرات آنها، تقارب اشعه، معرفت چشم از حیث فیزیکی، مطابق تصحیح و اصلاح چشم با عینک‌های مختلف، کیفیت سیر نور و ابصار، ذره‌بین ساده، اصول دوربین و ذره‌بین، تفرق نور، عکاسی، مبحث الکتریسیته، الکتریزه کردن، استوانه فاراده، کمیت الکتریسیته، احداث دو نوع الکتریسیته در آن واحد، توزیع الکتریسیته و خاصیت نوکها، الکتریسیته در داخل اجسام وجود ندارد، احداث الکتریسیته به واسطه مجاورت پنجره الکتریک، اصول ماشین‌های مولد الکتریسیته به واسطه اثر مجاورت، شرح مختصری در خصوص اختلاف میزان الکتریک در دو جسم هادی، آلات خازن الکتریسیته، جریان الکتریسیته و کمیت آن، تجزیه به اعانت الکتریسیته.

پولاریزاسیون: پیل‌ها، آهن‌ریا، حوزه مغناطیس و شرح تجزیه آن، تجارب در خصوص دستگیره‌های مغناطیس، حوزه مغناطیسی یک کوران، قانون آمپر، سولنوئید، گالوانومتر، مغناطیس متحرک، اثر میدان مغناطیس در یک جریان، مغناطیس کردن به اعانت حوزه‌های مغناطیس، در مغناطیس مصنوعی، مغناطیس‌های دایمی و قطعها، الکتریسیته القایی، موارد استعمال الکتریسیته، موارد استعمال مختلفه مغناطیس الکتریکی، تلگراف، تلفن، ماشین گرام (محرک، مولد)، نقل انرژی، چراغ برق، کوره الکتریک، مقدمه [ای] از الکتروشیمی، الکتریسیته جو، برق‌گیر، مغناطیس زمین، اشعه ایکس و اصول تلگراف بی‌سیم.

«شیمی»

سال دوم: حالات مختلفه ماده، جسم واحد ممکن است هر سه حالت را اختیار کند، هوا، تجربه لاوزیه، اکسیژن، ازت، آب خالص، تجزیه و ترکیب آن، آبهای مشروب، هیورژن، اسیدکلریدریک، کلرورها، کلرورهای مزبل اللون^(۹۱)، الکتولیز سنگ طعام، سدیم^(۹۲)، سود محرق، نوشادر، آمونیاک، اجسام مفرده، شبه فلزات، فلزات، اجسام مرکب، قانون نسبت های مشخصه، قوانین حجم ها، علامات اختصاریه، قانون اتمی، فورمولها، طرز تسمیه اجسام، اسیدها، بازها، املاح، گوگرد، جوهر گوگرد هیورژن و سولفور، شوره، جوهر شوره، فسفات دوسو، فسفور، کربن، مواد قابل احتراق طبیعی و مصنوعی، انیدرید کربنیک، اکسیددو کربن، سیلیس، اسیدبوریک.

سال سوم: فلزات و آلیاژها، خواص معموله آنها، سنگ طعام، نمک قلیا، سنگ آهک، آهک، مازوج، گچ، معادن سحالت اکسید و معادن سحالت^(۹۳) سولفور، قواعد کلی استخراج معادن، آهن، چدن، فولاد، مس، آلیاژهای آن، برنج، سفیدآب، روی و آلیاژهای آن، اکسید دوزنگ، آلومینیم، آلومین، گل رس، خاک چینی، چینی، بدل چینی، شیشه و عبور، نقره و طلا، آلیاژهای مسکوکات.

شیمی آلی: کربورهای هیورژن دار، متان، نفت ها، اتیلین، استیلین، بنزین، گاز چراغ، الکل متیلیک، الکل اتیلیک، انقلاب الکلی، جوهر سرکه، سرکه، انقلاب حنّ، اتریل ها، اجسام و سسه، گلیسرین، شمع گچی و صابونها، سارکارز قند، گلوکز، نشاسته، سلولز، فنل، انیلین.

سال چهارم: هوا [و] ترکیب آن، ازت، اکسیژن، احتراق، آب و ترکیب آن، آبهای مشروب، هیورژن، کلرور، کلرورهای مزبل اللون، جوهر نمک، تجزیه الکتریکی نمک طعام، سدیم، سود محرق، تجزیه و ترکیب، مخلوط و مرکب، اجسام مفرده، شبه فلزات و فلزات، اجسام مرکب، قانون بقای ساده، قانون نسبت های مشخصه، رموزات شیمیایی، فرض اتمی، فورمولها، طرز تسمیه اجسام، اسید، باز^(۹۴)، ملح گوگرد، انیدرید سولفور، جوهر گوگرد، هیورژن سولفور، جوهر شوره، قانون نسبت های اضغافی، اکسیدهای ازت، آمونیاک، قانون حجم ها، فسفات دوسو، فسفر، کربن، زغال ها، انیدرید کربنیک، اکسیددو کربن، سیلیس، شیشه ها^(۹۵)، اسیدبوریک بوره، سنگ طعام، کربنات دوسدیم، سنگهای آهکی، آهک، ساروج، گچ.

سال پنجم: آهن، فولاد، چدن، آلومینیم، آلومین، زاجها، گل رس، خاک چینی، چینی، مس و آلیاژهای آن، کات کبود، نقره و طلا، آلیاژهای مسکوکات، سرب و ترکیبات آن، شیمی آلی، مواد ارگانیزه، تجزیه صنعتی عناصری که در ماده عالی موجوداند، کربورهای هیورژن، متان، نفت ها، اتیلین، استیلین، گاز چراغ، بنزین، نفتالین، کلرو فورم، الکل متیلیک، الکل اتیلیک، انقلاب الکلی، عمل الکل، جوهر سرکه، تقطیر خوب، اسیدهای آمینه، اتریل ها، گلیسرین، اجسام و سسه، شمع گچی، صابون ها، قند، گلوکز، نشاسته، سلولز، فنل، اسیدپیگریک، انیلین، مختصری از مواد عامله مستخرجه از نباتات (گنه گنه، مرفین، امپکدالین).

«تعلیمات خانه داری»

در دو سال اول و دوم: ترتیب، نظم، نظافت، عادات حسنه، مرتب کردن اشیا، ترتیب اتاق^(۹۶) کلاس، مجری داشتن دستورات مشروحه در کلاس.

سال سوم: ۱- شعل و کار زن در خانه (معاونت مادی و اخلاقی).

۲- صفات صاحبه خانه، تنظیم کار.

۳- انتخاب مسکن، پاکیزگی اتاقها، نظم و سلیقه.

۴- نوکرها (مواظبت و هدایت آنها).

۵- حفظ الصحه، مواظبت بدن.

۶- شستن اشیا از قبیل پیراهن و شلوار و غیره و اتوکشی^(۹۷).

۷- طبخ، لزوم طبخ پاکیزه.

۸- نصایح و دستورات ساده راجع به طبخ.

۹- اتاق ناهارخوری.

۱۰- اتاق باید پاکیزه و هوای آن به زودی عوض شود و به سمت نور هم باشد.

۱۱- اتاق پذیرایی، تزئینات آن.

۱۲- آذوقه، پیش بینی و صرفه جویی.

۱۳- ترشی آلات و مریجات و شربت غسل و غیره.

- ۱۴- طرز لباس باید ساده و بدون تجمل غیر مفید باشد.
 - ۱۵- مواظبت‌هایی که درباره لباس باید به عمل آورد.
 - ۱۶- طریق برداشتن لکه‌ها.
 - ۱۷- خانه و مرتب کردن آن.
 - ۱۸- [۱-] وصله کردن و استعمال البسه مستعمله.
 - ۱۹- کاموادیوزی و توری و فواید آن.
 - ۲۰- دوآخانه منزل، پرستار خوب.
 - ۲۱- مواظبت‌هایی که تا موقع ورود طبیب باید به عمل آورد.
 - ۲۲- حفظ‌الصحه بچه کوچک، به چه علت عده کثیری می‌میرند، دو بلای مملکت (انتریت^(۹۸) و مالاریا).
 - ۲۳- حیوانات اهلی، خطرانی که از این حیوانات متوجه اطفال می‌شود.
 - ۲۴- باغ (گل و سبزه).
- سال چهارم: شاگردان باید در مدرسه دستورات سال قبل را عمل نمایند.

«حفظ‌الصحه و بچه‌داری»

در سه سال اول: اعمال قواعد حفظ‌الصحه و تشریح اصول آن در موقع امکان و لزوم سال چهارم: درس نظری حفظ‌الصحه و بچه‌داری.

- ۱- امراض: فرض میکروب و وسایل جلوگیری از تاثیر آن، ضد عفونی کردن.
 - ۲- هوا، تهویه، خطر گرد و خاک.
 - ۳- نور و اهمیت آن برای سلامتی.
 - ۴- شرایط آب مشروب، مشروبات و ادویه مضره.
 - ۵- قناعت در غذا - ۶- نظافت جسمانی بدن و مسکین.
- بچه‌داری:

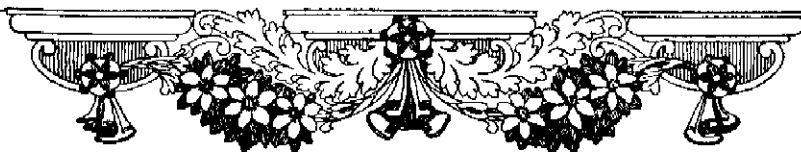
- ۱- مواظبت‌های لازم طفل جدیدالولاده.
- ۲- نظافت لباس و گهواره.
- ۳- غذای طفل جدیدالولاده و شیر دادن، شیر دادن مادر و طریق آن، شیر دادن به وجه مصنوعی، حفظ شیر از فساد، دادن شیر انسان و حیوان، شیر دایه.
- ۴- مواظبت: مواظبت‌های لازم سال اول، مواظبت راجعه به شیر دادن طفل، نمو طفل جدیدالولاده، آبله کوبی طفل، اولین گردش، دندانهای اولیه، ورزش و قدمهای اولیه، بازگرفتن طفل از شیر، غذای طفل پس از گرفتن از شیر، ترتیب اولیه.
- سال پنجم: شاگردان مسن‌تر در تحت نظر معلمات مطابق پروگرام مذکور در فوق ضمیمه دروس حفظ‌الصحه خواهند گفت.

«خیاطی»

- سال اول: اقسام طرز سوزن‌زدن.
- سال دوم: برش، مراجعه و تکمیل طرزهای مختلف سوزن‌زدن.
- سال سوم: کاموادیوزی، توری و شبکه‌دوزی.
- سال چهارم: لوازم و لباس طفل جدیدالولاده، تهیه لوازم از قبیل رومیزی و روسینی و غیره.
- سال پنجم: تهیه سرمشق برای معلمات، روبخاری، کاموادیوزی پرده، شبکه‌دوزی و غیره.

«نقاشی»

سال اول: گل و میوه، اشیای ساده

سال دوم: تزئینات، مشق گل و میوه و ترئینات از روی آنها، طرح گل برای کاموادیوزی، نقاشی از روی مناظر و دریا، اشیای مشککتر از سال اول.

سال سوم: ترئینات به وسیله اشیاء، نقاشی آبی سازی، نقاشی از روی نمونه های کلاسیکی از قبیل برگ، سال چهارم و پنجم: نقاشی روغنی و آبی سازی ترئینات.

«ورزش»

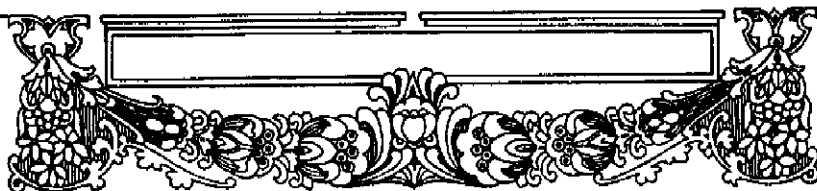
درس ورزش باید تنفس و ایستادن و راه رفتن صحیح را به شاگردان بیاموزند، ضمناً مهارت و چابکی را هم در آنها تولید نماید.

- ۱- صف بندی، راه و دو.
- ۲- حرکات سر، دست، پا و بدن.
- ۳- حرکات تنفسی.
- ۴- حرکات اعضای بدن با یکدیگر.
- ۵- اقسام بازی که برای اطفال کوچک مفید است.

(۵۱۰۱۲/۸۷۳)

پی نوشت استناد:

- ۵۰- در اصل سند نیز جای خالی دارد.
- ۵۱- به لغاتی اطلاق می شود که فاعده خاص نداشته و برای شناخت «عین الفعل» آنها می باید به کتاب لغت مراجعه نمود.
- ۵۲- تأیودج: کتابی است در نحو عربی از «زمخشری»، خلاصه شده این کتاب در ضمن کتاب «جامع المقدمات»، مکرر در تهران به چاپ رسیده است.
- ۵۳- فعل ثلاثی مجردی که یک یا دو حرف به آن اضافه شده باشد.
- ۵۴- به معنای قوانین مسابقه سواری و تیراندازی می باشد.
- ۵۵- احکام «لقطه و ضاله» به معنای اشیای پیدا شده و گم شده می باشد.
- ۵۶- جمع فلات
- ۵۷- اصل: اقبانوسی
- ۵۸- اصل: اطریش و ابطالیا
- ۵۹- کنی کاب یا «کاب ورد» جزو مناطق غیرمستقل افریقا و در شمار متصرفات پرتغال، مجمع الجزایری در مغرب افریقا زیر مدار ۲۰ درجه و مجموع مساحت آن ۴۱۰۳۳ کیلومتر، نزدیکترین کشور افریقایی به آن جمهوری موریتانی است. رک به: حبیب الله شاملویی، جغرافیای کامل جهان، (تهران: انتشارات نیاد، ۱۳۶۷)، ص ۳۹۲
- ۶۰- اصل: زاپون
- ۶۱- ماه: از مه عربی گرفته شده به معنای قرن است.
- ۶۲- اصل: باروط
- ۶۳- قواء: به معنی «توان» است.
- ۶۴- «کافت» در زبان عربی اصطلاحی است که برای اوزان زیاد و بالاتر از حد معمول به کار می رود.
- ۶۵- علامت عدد پی
- ۶۶- همان محور تابع و متغیر است.
- ۶۷- اصل: ریشها
- ۶۸- ذوقفار: مهره داران
- ۶۹- اصل: آشیانهای
- ۷۰- ضغارع: قورباغه ها
- ۷۱- جمع «هامه» به معنای حشرات گزنده است.
- ۷۲- فواعم به حشرات با زندگی جمعی گویند.
- ۷۳- اصل: زلوها
- ۷۴- «شعر» در لغت نامه دهخدا، یک معنی آن درخت یا گیاه نوشته شده است. ص ۱۲۶، ۱۲۸
- ۷۵- اصل: جوانها
- ۷۶- گیاهان پیدازا
- ۷۷- ذوقفتین: دولبه
- ۷۸- بی طاس: بدون گلبرگ، منفصل الطاس: جدا گلبرگان، متصل الطاس: پیوسته گلبرگان، برای اطلاع بیشتر از اصطلاحات گیاهی تاریخ طبیعی رک به: واژگان مصوب فرهنگستان، محسن روستایی، گنجینه اسناد، شماره قبل.
- ۷۹- عمران البذور یا «سازد انگسان» راسته ای از گیاهان که میوه آنها پس از رسیدن شکفته شده و دانه آنها آزاد گردد.
- ۸۰- پنجه گرگیان
- ۸۱- الگها: معنی این واژه با بررسی چند فرهنگ لغت نیز، یافت شد.

- ۸۲- واژه‌های مأخوذ از عربی، در فرهنگ «ناظم‌الاطباء» یک معنی آن ایوان و کرسی و چارپایه است. در اینجا به احتمال قریب به یقین معنی لایه‌ها و طبقات را می‌توان از آن استنباط نمود.
- ۸۳- «رش» یا «مگنا» به مواد مذاب درون زمین گفته می‌شود.
- ۸۴- بالا آمدن گازها
- ۸۵- دوزیست‌ها
- ۸۶- اصل: قارچهار
- ۸۷- اصل: ضروف
- ۸۸- فشارسج
- ۸۹- متکائف به معنای متراکم، انبوه و زیاد است.
- ۹۰- مقابل منیر، جسم غیرتابان در اصطلاح فیزیکی جسمی را گویند که تادر معرض تابش نورازشعی واقع نشود. قابل رویت نباشد. دهخدا، جلد ۱۶، ص ۱۸۴۰۸.
- ۹۱- بی‌رنگ‌کننده
- ۹۲- اصل: سودیم
- ۹۳- از لغت‌نامه دهخدا معنی «براده» و «ریزه» استفاد شد. ص ۱۱۸۹۱
- ۹۴- اصل: بز
- ۹۵- اصل: ششها
- ۹۶- اصل: اطاق
- ۹۷- اصل: اطوکشی
- ۹۸- اثریت واژه‌ای فرانسوی و به معنای بیماری التهاب روده است.

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
اداره:

« تاریخ »

سال شمسی: تاریخ مملکت هر دو است. همانند زندان کشید بافته در سیر - کلاه - دکتر - فلکین - بی در ارت
تاریخ: میر - دگر و حضرت سجده خیزه در صدر دقایق آنچیز و تمدن هر یک که در حضرت است نیز در
عمر: ایلان - تند بر پایه و دین زر زخم - تاریخ ایران به است شرق زنی و در سید و دین و کلمات صحیح
چیت و - لیت - خانز - دو پیر آن لیت - سلطان بزرگ - خاشکی - تمدن خفاش

تاریخ: در حضرت است خفاش زنده بقیه تاریخ هر دو بود - قریب نهار کرب و دکن و در است
کلیه برنده پنجاه - جنگها در یک - قرن پر کلیه و در بیات و مسیح سلطه و کلت با زبان کلک
مقدیمه - فیلیب دکنند - در حضرت است خفاش و حضرت تاریخ شرق و غرب - خیم در وقت
تجربیه لیت دکنند - در کشید رعیت آن - خفاش دکنند در ایران

سال سوم: ایران - بعد از کلاه و در خانه دو سلطان بزرگ در وقت محمد تمدن زبان یک
زخم بعد از کلاه در - در وضع ایلان و قورز پیر است در - بقیه سلطنت که بجهت دست
در کلاه - قورز زبان بجهت - قیودت محمد در کلاه در حقیقت قورز و در وقت و عادت
و در وقت - بقیه بجهت سلطنت امپراطور - قیودت امپراطور بزرگ - تربیت لیت امپراطور
و در وقت و عادت در وقت در زمانه امپراطور - قیودت محمد در دلا در وقت در - در وقت
در وقت - نور قورز و در وقت آن - کشید در وقت در وقت

سال سوم: ایران: بعد از بزرگ که در بزرگ است و در بزرگ بافته - کلاه در وقت
و در وقت در وقت و در وقت در حال بزرگ ایران بقرز منول - در وقت و منول و فرید لیت
سلطان ننگ منول - قدرت من منول و قورز - در وقت و بقیه قورز - قدرت من منول
در وقت - بعد از صفیه - در بقیه دین بعد - نه و سیر - نه و خوار اول - در وقت محمد با بزرگ
در بقیه سلطان و تمدن صفیه - فتنه افندی - زور نه - کویلیت زور - بعد از قورز با جمال

اروپا: تجزیه در وقت در وقت - مرگ و نظایف - تربیت زور در - قدرت با ب -
شکر و است امپراطور امانه - جنگ صلیبی و در وقت در وقت در وقت - وضع حال در وقت در وقت
در - در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت
در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت در وقت

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

صورت مصروف مدرسه دولتي ابتدائي نمره - از بابت بروج دولتي - قبل ۱۲۹۸

نمبره	اسم	شغل يا بابت	مدت تدریس	مبلغ		ملاحظات
				دينار	قران	
۱	فروغ بيگلر	تدریس		۳۰۰۰		
۲	فروغ بيگلر	فصله تدریس		۲۵۰		
۳	آرزو زاده	تدریس		۱۵۰		
۴	آرزو زاده	تدریس		۱۰۰		
۵	آرزو زاده	تدریس		۱۵۰		
۶	آرزو زاده	تدریس		۸۰		
۷	آرزو زاده	تدریس		۲۵۰		
۸	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۹	آرزو زاده	تدریس		۱۰۰		
۱۰	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۱۱	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۱۲	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۱۳	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۱۴	آرزو زاده	تدریس		۸۰		
۱۵	آرزو زاده	تدریس		۱۶۰		
۱۶	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۱۷	آرزو زاده	تدریس		۸۰		
۱۸	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۱۹	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
۲۰	آرزو زاده	تدریس		۱۲۰		
				۲۴۲۰		
				۲۳۱۰		

Handwritten notes and signatures in the left margin, including names like 'Josephine' and 'F. J. J.' and various dates and amounts.

Handwritten notes in the bottom left corner, including a large signature and a circular stamp, with text such as 'مبلغ نقدی' and 'دولت'. A large arrow points from this section towards the right side of the table.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

۳۶۰,۰۰۰